

10 intenties & opbouw

van het geactualiseerde
leerplan RKG

Waarom?

Vorige leerplan 1999

Veranderende context

Interlevensbeschouwelijke
competenties

Proces?

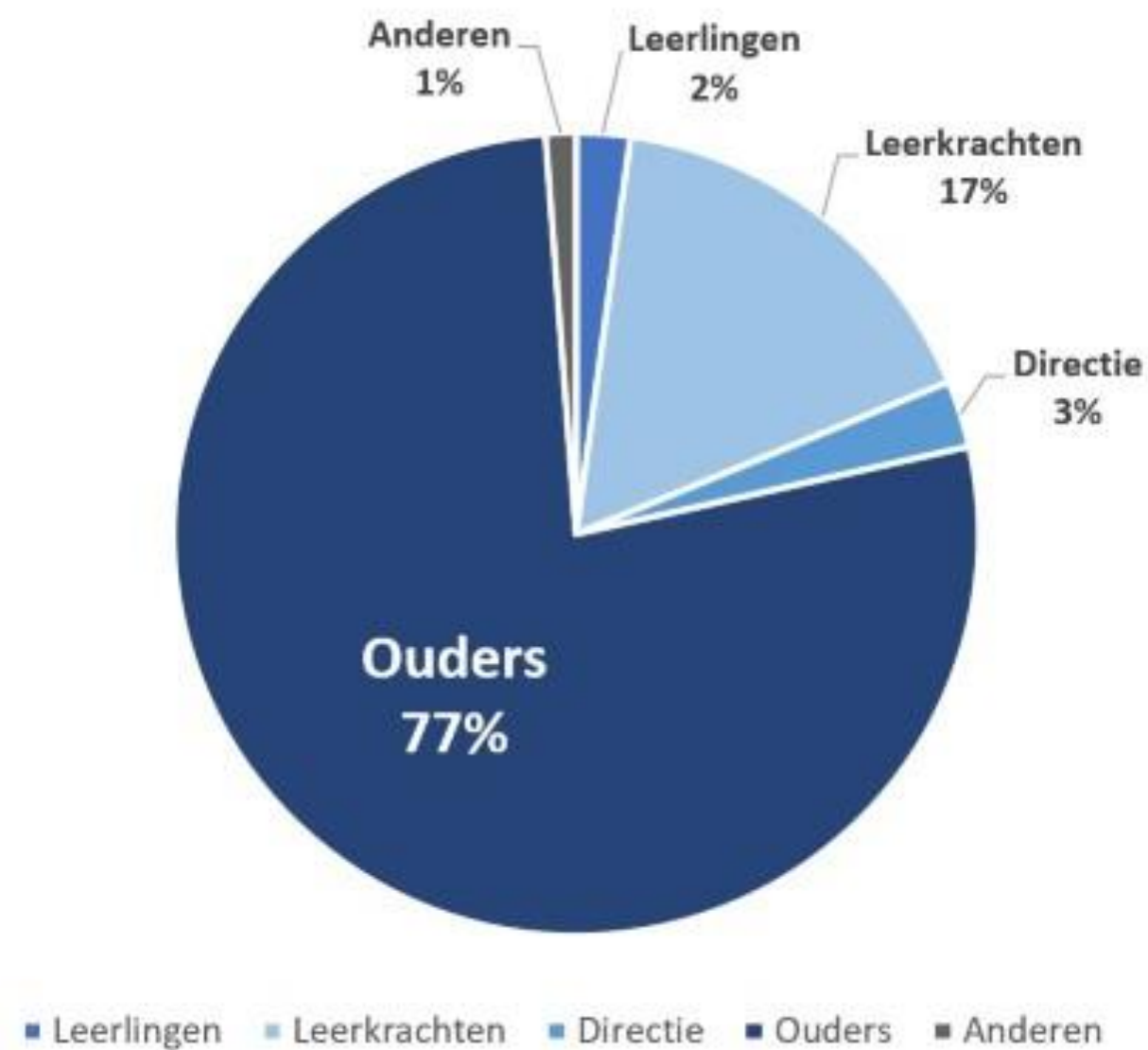
Bevraging

Over het onderzoek en de deelnemers

Periode: 20 dagen tussen 01-11-2023 en 21-11-2023

Respondentengroepen

	n	%
Leerlingen	304	2%
Leerkrachten	2.336	17%
Directie	378	3%
Ouders	10.847	77%
Anderen	171	1%
	14.036	100%

Volgens de leerlingen (n=304)

THEMA'S		POPULARITEIT
1	Vrede	85%
2	Dieren	83%
3	Dankbaarheid	83%
4	Vriendschap en relaties	83%
5	Jezelf zijn	82%
6	Vertrouwen	80%
7	Wat is een thuis?	79%
8	Toekomstdromen	79%
9	Het kerkelijk jaar	78%
10	Liefde	78%

Proces?

Bevraging
Overleg

Inspectie-begeleiding
lectoren
leerkrachten
theologen

Proces?

Bevraging

Overleg

Schrijfgroep + feedback

Proces?

Bevraging

Overleg

Schrijfgroep + feedback

Bisschoppen

10 intenties

- **Overzicht van de 10 intenties**
- de integrale benadering – 3 perspectieven
- een sterk hermeneutisch-communicatieve werking
- aandacht hebben voor negatieve theologie
- een suikerspintheologie vermijden
- theologie van de onderbreking en de kwetsbaarheid
- verruimde aandacht voor de context vandaag
- interlevensbeschouwelijk werken
- de religieuze capaciteiten van kinderen niet onderschatten
- betekenisvolle rituelen en symbolen
- de leerkracht als tochtgenoot in het zoekproces van zingeving

Inienie 1

De iniegrale benadering

Het leerplan voorziet een voortdurende wisselwerking tussen drie perspectieven:
het perspectief van de context met zijn diversiteit en pluraliteit,
het perspectief van het christelijk geloof en de traditie
én het perspectief van de leerling en diens identiteit.

Deze drie perspectieven dienen voortdurend met elkaar in dialoog te treden.
Soms zullen ze elkaar aanvullen, versterken of verrijken. Andere keren zullen ze
elkaar kritisch uitdagen, bevragen en in vraag stellen.

De 3 perspectieven treden met elkaar in wisselwerking. Ze gaan elkaar bevragen, aanvullen, kritisch uitdagen, in vraag stellen, versterken ...

Wisselwerking tussen drie
perspectieven: Zijn de perspectieven (1)
context en pluraliteit (2) christelijk geloof
en traditie (3) leerling en diens identiteit
voldoende aanwezig?
Treden ze met elkaar in wisselwerking?

Transversale terrein: Samenleven, tussen onderweg zijn en thuiskomen
Terrein: Thuis
Terreindoel: 1. Verschillende belevingen van (al dan niet) thuiskomen **onderzoeken** in verhalen/Bijbelverhalen, getuigenissen, de actualiteit en het eigen leven

Pluraliteit/Context

49 Thuiscontexten

Brede waaier aan thuissituaties: kinderen die opgroeien bij mama en papa, in een nieuw-samengesteld gezin, bij twee mama's of twee papa's, in één of in twee huizen, warme of moeilijke thuissituaties, pleegzorg, adoptie...

50 Thuisradities

Maatschappelijke, culturele en levensbeschouwelijke visies op wat een thuis is. Rituelen en gewoontes die mensen thuis kennen.

51 Weg en weer

Verschillende vormen van weggaan van huis en thuiskomen. Mensen op de vlucht, verhuis, thuiskomen na school, veranderingen in de thuiscontext...

52 Thuiskomen

Plaatsen en mensen om (bij) op adem te komen. Veilige havens.

Christelijk geloof/Traditie

53 Bijbelfiguren en hun thuis

Bijbelfiguren zoals Jozef, Mozes, Ruth, Abraham en Sara, de verloren zoon... die hun thuis verlaten, op zoek gaan naar een nieuwe thuis, weer thuiskomen...

54 Thuis bij Jezus

Verhalen van mensen die zich (wel of niet) thuis voelen bij Jezus.

55 Geloofsgemeenschappen

Gelovigen die zich verenigen. Religieus leven, parochie, geloofskernen...

56 Thuiskomen bij God

Zich geborgen voelen bij God. Zich in de eigen kern verbonden voelen met God.

Identiteit/Leerling

57 Eigen thuiscontext

Eigen thuissituatie: geheel van opvattingen en ervaringen rond wat een thuis is.

58 Thuisgevoel

Ervaringen van en gevoelens rond thuis-zijn.

59 Heimwee en hoop

Verlangen naar een thuis.

60 Eigen plek

Ruimte voor jezelf.

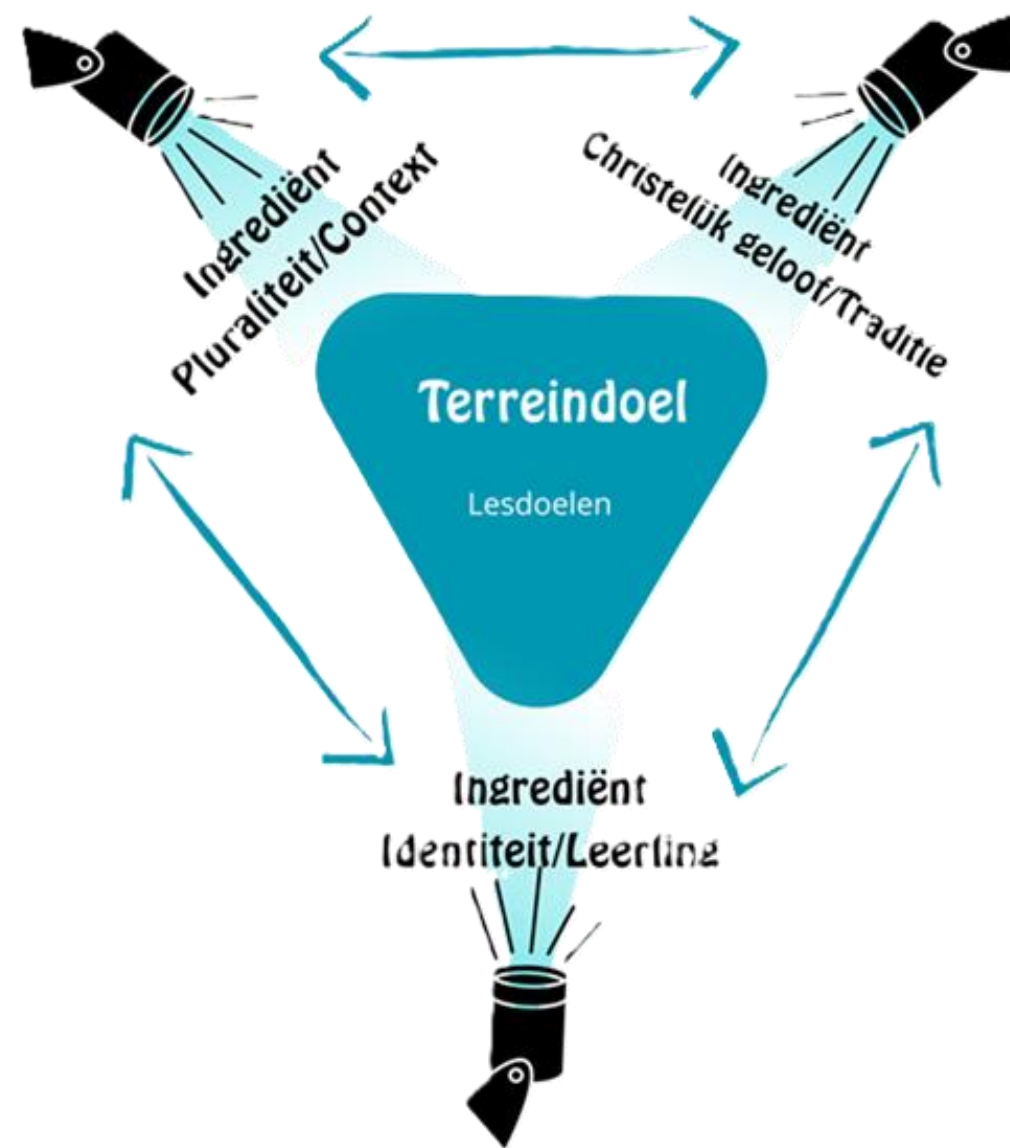
Een voorbeeld...

Transversale terrein: Samenleven, tussen onderweg zijn en thuiskomen
Terrein: Thuis

Terreindoel: 1. Verschillende belevingen van (al dan niet) thuiskomen **onderzoeken** in verhalen/Bijbelverhalen, getuigenissen, de actualiteit en het eigen leven

INTEGRALE BENADERING

52. Thuiskomen

56. Thuiskomen bij God

58. Thuisgevoel

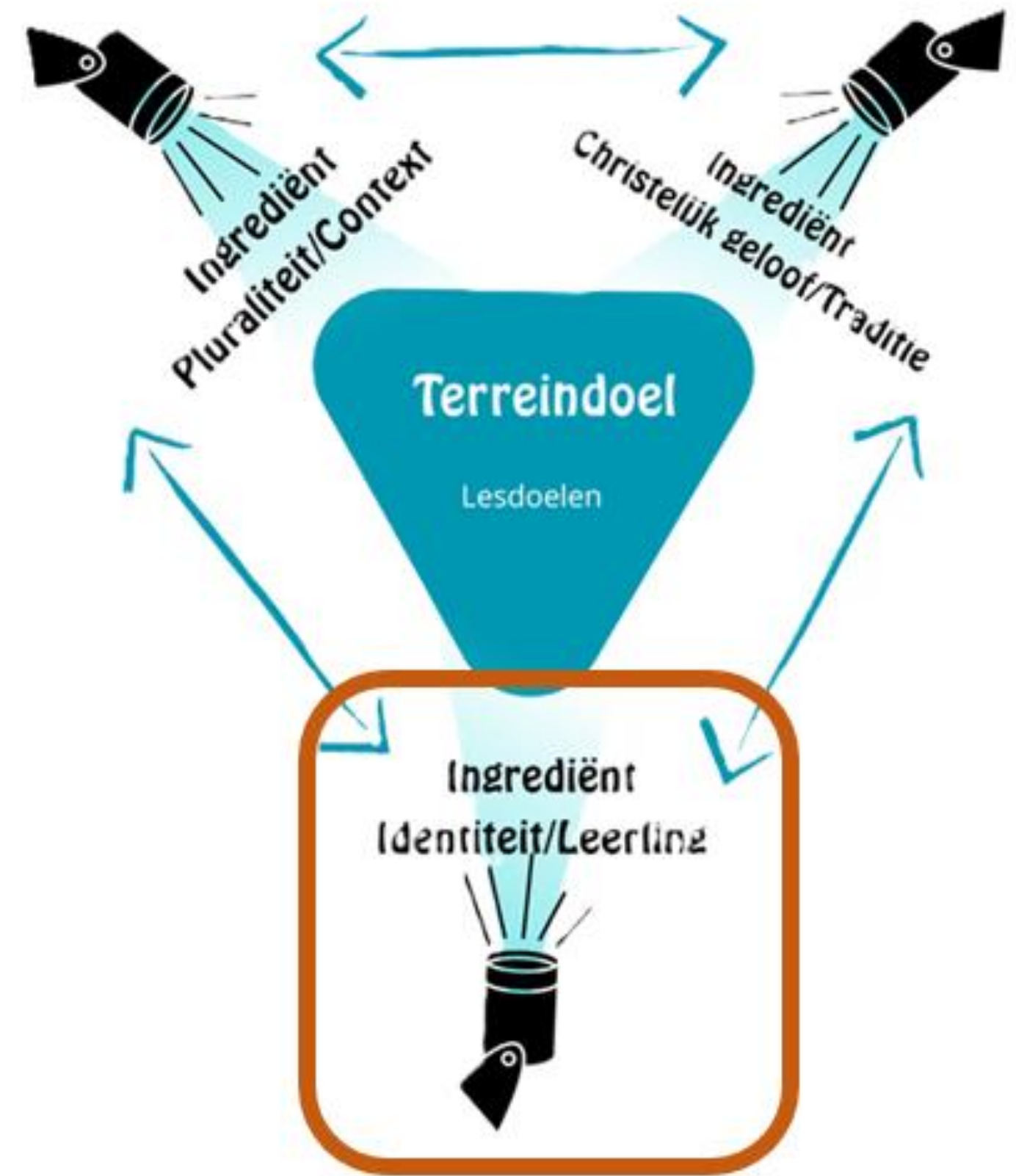
De leerkracht verwijst naar de beren uit het ILC-project 'De Berenvrienden'. Ismaël, de vriend van klasbeer Froezel, komt logeren. Samen zullen ze in een tent in de tuin kamperen! Froezel hoopt dat Ismaël zich thuis zal voelen in de tent ...

Froezel vraagt de kinderen of je je kan thuis voelen in een tent? Ben je thuis 'meer thuis' dan in een tent? Wat geeft de kinderen een thuisgevoel? Wat maakt je huis tot een fijne plek om daar te zijn? Wanneer hebben de kinderen het gevoel 'nu ben ik echt thuis'? Kun je thuis zijn bij iemand anders?

Kunnen de kinderen Froezel helpen een tent in te richten waarin je je kan thuis voelen? De leerkracht spant met doeken een tent in de klas. Samen proberen ze er een thuis van te maken. De kinderen brengen suggesties aan vanuit hun thuisgevoel.

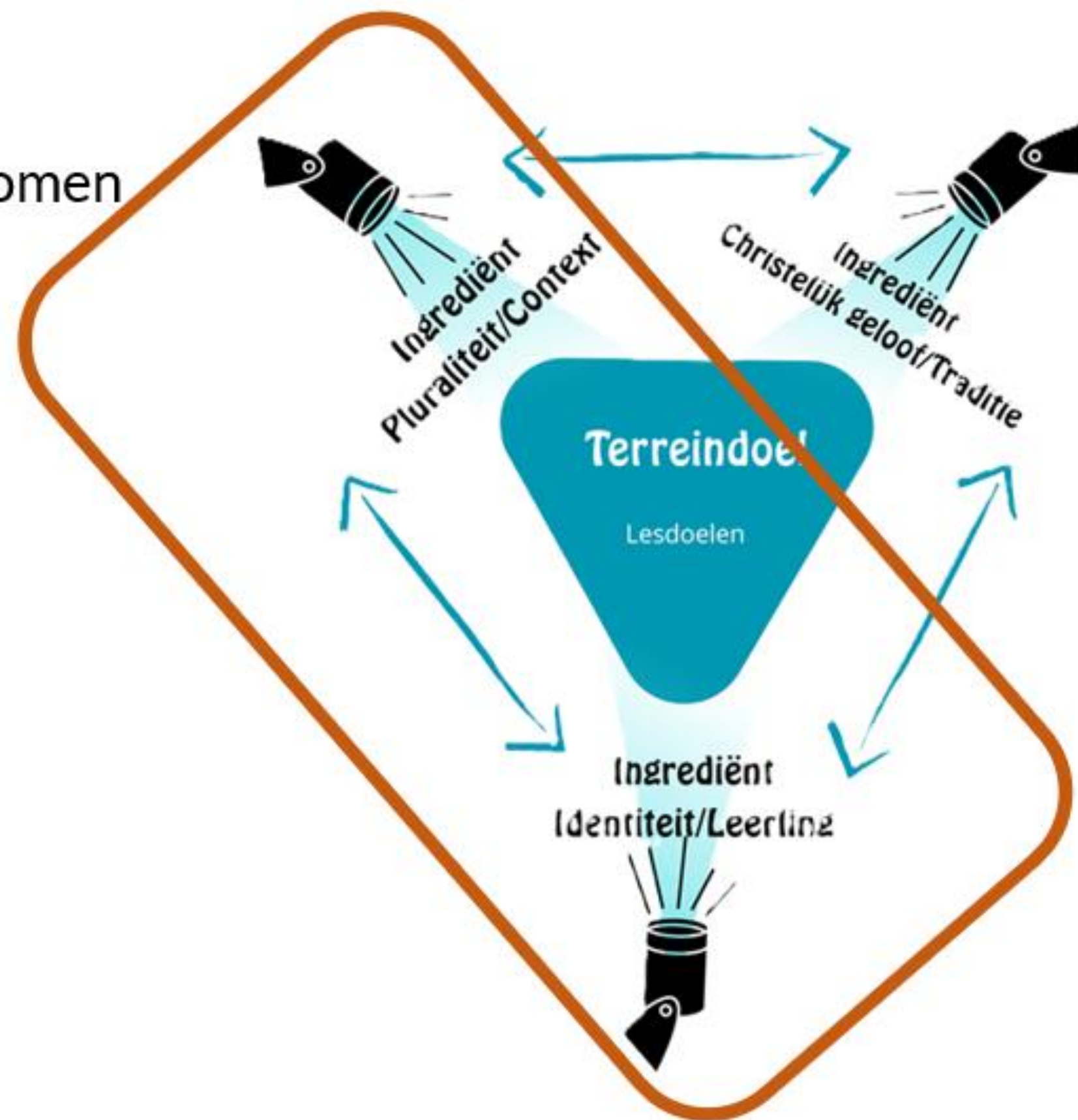
Tip: Froezel kan suggesties aanreiken. Zou een dekentje helpen om je meer thuis te voelen? Helpen foto's? Helpt een lichtsnoer? Zou het helpen om iets van je thuis mee te brengen? Wat zouden de kinderen dan meebrengen (en voorstellen aan Ismaël om mee te brengen)? Kan Froezel zelf iets doen voor Ismaël? Kan Froezel de tent tot een thuis maken voor Ismaël? Heeft een thuis iets te maken met wie je er ontmoet?

58. Thuisgevoel

De kinderen reflecteren over hun thuisgevoel, maar door met elkaar in gesprek te gaan wisselen ze ook uit over verschillende visies op thuiskomen die ze elk meedragen en die dus in de samenleving leven.

52. Thuiskomen

58. Thuisgevoel

Froezel vraagt zich af of er nog meer ideetjes zijn rond thuiskomen. Hij gaat bij een paar andere beren aankloppen en vraagt hen:

- Wat heb jij nodig om je thuis te voelen? Maakt het uit of je dan echt thuis bent?
- Kan thuiskomen ook bij een vriend(in), oma of op school gebeuren?
- Wanneer helpt iemand om je thuis te voelen?

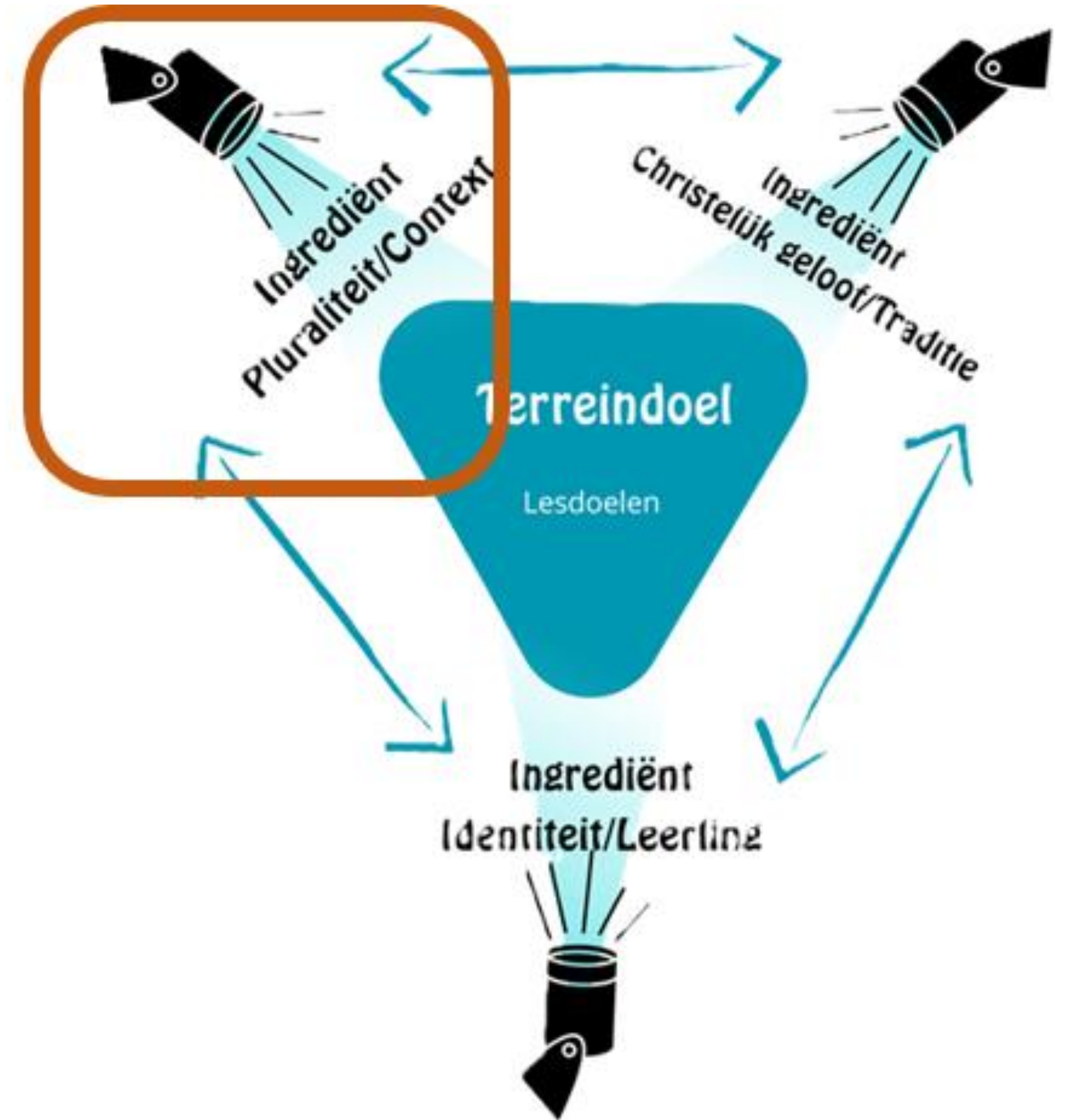
52. Thuiskomen

De beren geven verschillende antwoorden:

“Toen ik voor het eerst ging logeren bij mijn neef, stopte mama mijn knuffel in mijn tas. 's Avonds, toen ik hem vasthield, voelde het een beetje alsof ik thuis was. Soms helpt iets kleins om dat gevoel van thuis mee te nemen.”

“Op woensdag mag ik naar oma. Ze bakt dan koekjes en zegt altijd: ‘Kom, kind, ik ben blij dat je er bent.’ We spelen spelletjes en ik mag helpen in de tuin. Soms denk ik: mijn tweede thuis is bij oma.”

“Op een regenachtige dag kijken we samen een film met dekentjes op de bank. Buiten waait het hard, maar binnen is het warm en gezellig. Dan denk ik: *ik hoef nergens anders heen*. Dat is thuiskomen. Mama zegt dat je dan iets van God voelt: als je je thuis voelt, voel je daarin misschien een beetje God.”

52. Thuiskomen

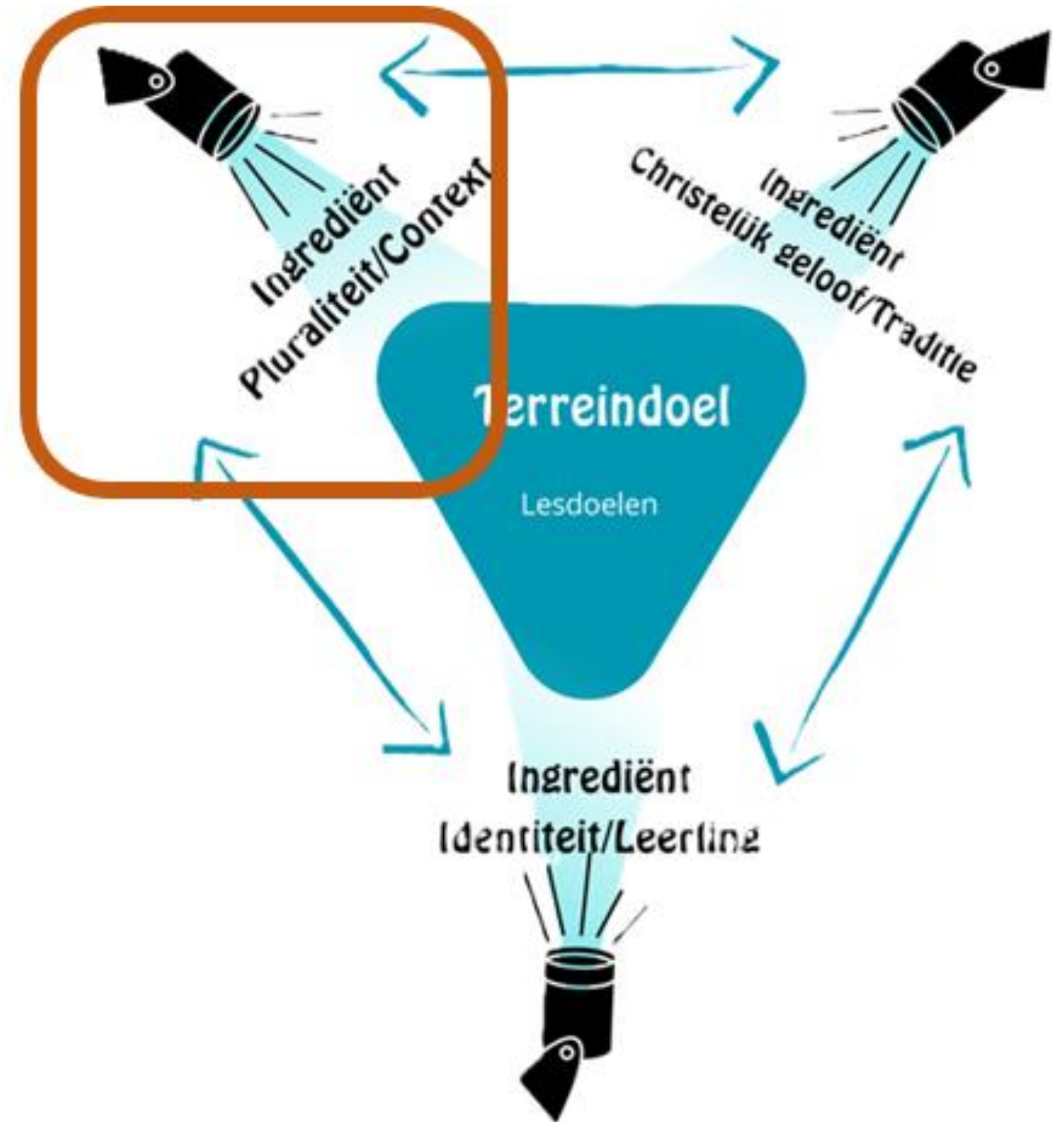
De beren geven verschillende antwoorden:

“Onze hond Bruno zit elke dag bij de deur te wachten tot ik thuiskom van school. Als ik binnenkom, kwispelt hij en springt hij tegen me op. Dan moet ik lachen. Het is net alsof hij zegt: *Ik ben blij dat jij er weer bent!* Dan voel ik me echt thuis.”

“Op zondag steken we thuis een kaars aan voor het eten. Papa zegt: ‘We danken God voor alles wat we hebben.’ Het lichtje flikkert en het is even stil. Dan voel ik me dicht bij iedereen aan tafel — en een beetje dicht bij God. Dat is voor mij thuis.”

“Ik viel met mijn fiets en mijn knie deed pijn. Een meneer hielp me recht. Thuis maakte mama mijn knie schoon en gaf me een kus. Toen ik in haar armen lag, dacht ik: hier ben ik veilig. Thuis is waar iemand voor je zorgt.”

“Elke avond bid ik met mama: ‘God, dank u voor vandaag.’ Dan denk ik aan alles wat fijn was. Ik voel me rustig. Dan kan ik goed slapen. Ik denk: thuiskomen kun je ook bij God.”

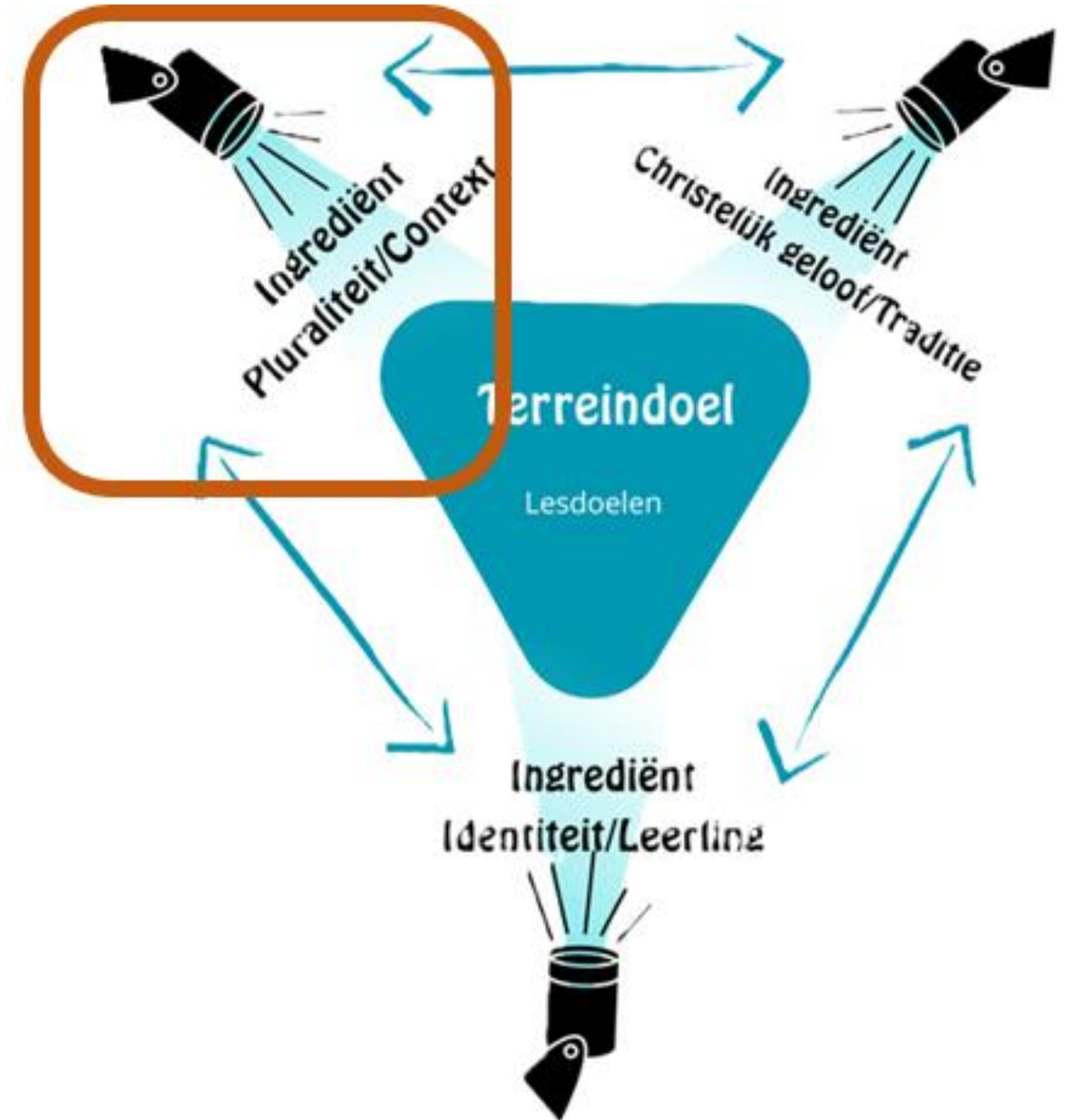
52. Thuiskomen

De beren geven verschillende antwoorden:

“Een thuis is waar je je veilig en welkom voelt. Dat leerde ik thuis, bij mijn ouders, maar ook in onze moskee. Soms ontmoeten we mensen die geen huis hebben, of die zich alleen voelen. Dan geven we hen in onze moskee iets warmes te eten, een kopje thee, of gewoon een glimlach. Soms nodigen we iemand uit om even bij ons te komen zitten, zodat ze kunnen uitrusten. En als iemand verdrietig is, luisteren we naar hun verhaal. Een thuis hoeft niet de plek te zijn waar je woont, maar kan ook een plek zijn waar mensen voor elkaar zorgen.”

“Ergens thuiskomen vraagt tijd. Mama en papa zijn gescheiden. Ik woon in twee huizen. Soms bij mama en soms bij papa. Maar het duurt altijd even wanneer ik bij mama ben voor ik er weer echt thuis ben. En als ik naar papa ga vraagt het ook weer wat tijd om daar thuis te zijn. Thuiskomen vraagt tijd.”

“Toen ik op kamp was, sliep ik in een slaapzak in een tent. Ik vond het eerst een beetje spannend, want het was niet mijn eigen bed. Maar toen we samen liedjes zongen bij het kampvuur en lachten, voelde ik me toch thuis. Thuis is niet altijd een huis. Soms is het gewoon: samen zijn.”

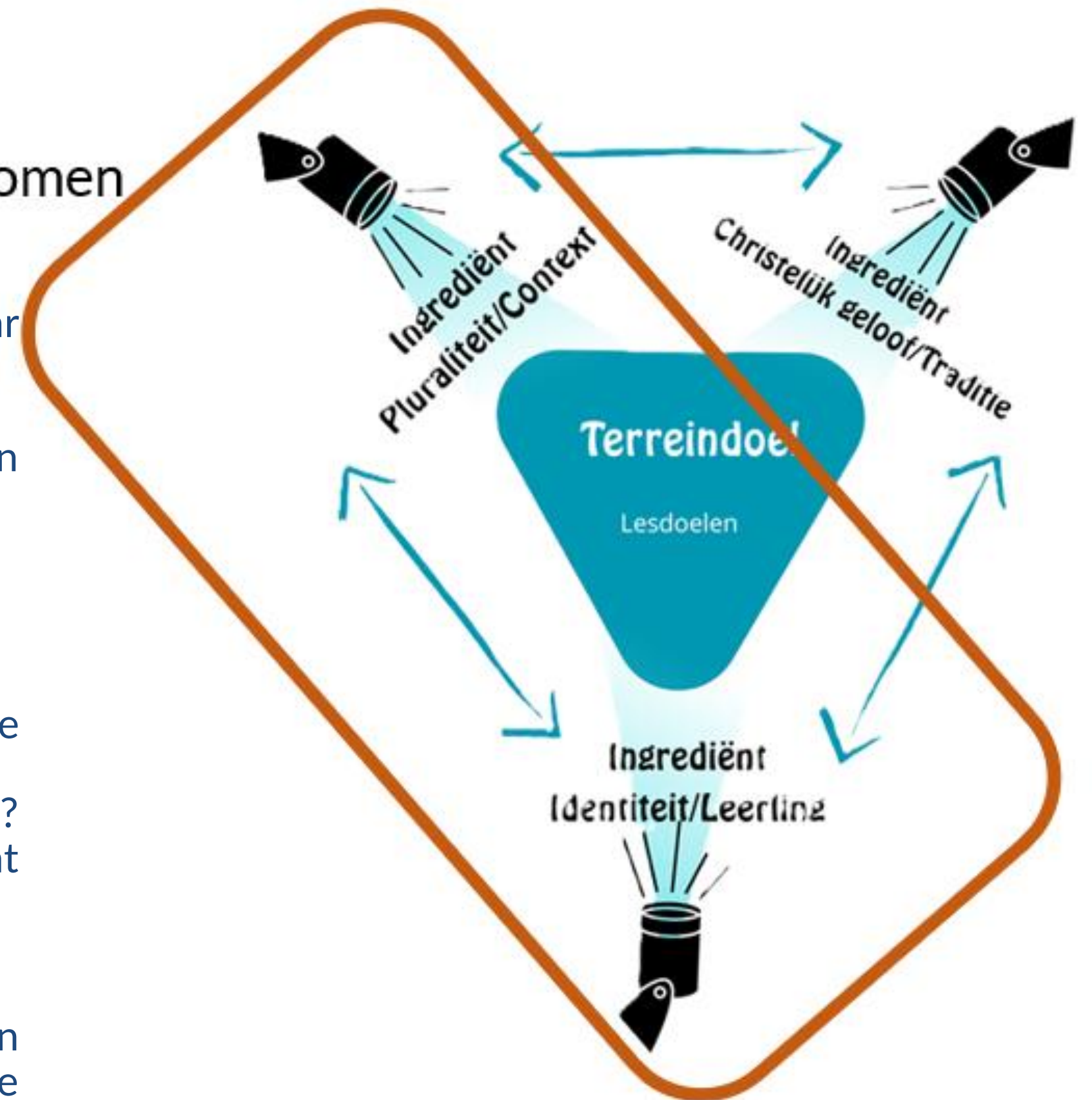
52. Thuiskomen

De leerkracht vraagt:

(De kinderen kunnen bij het huisje van de beer gaan staan naar wiens getuigenis ze willen verwijzen.)

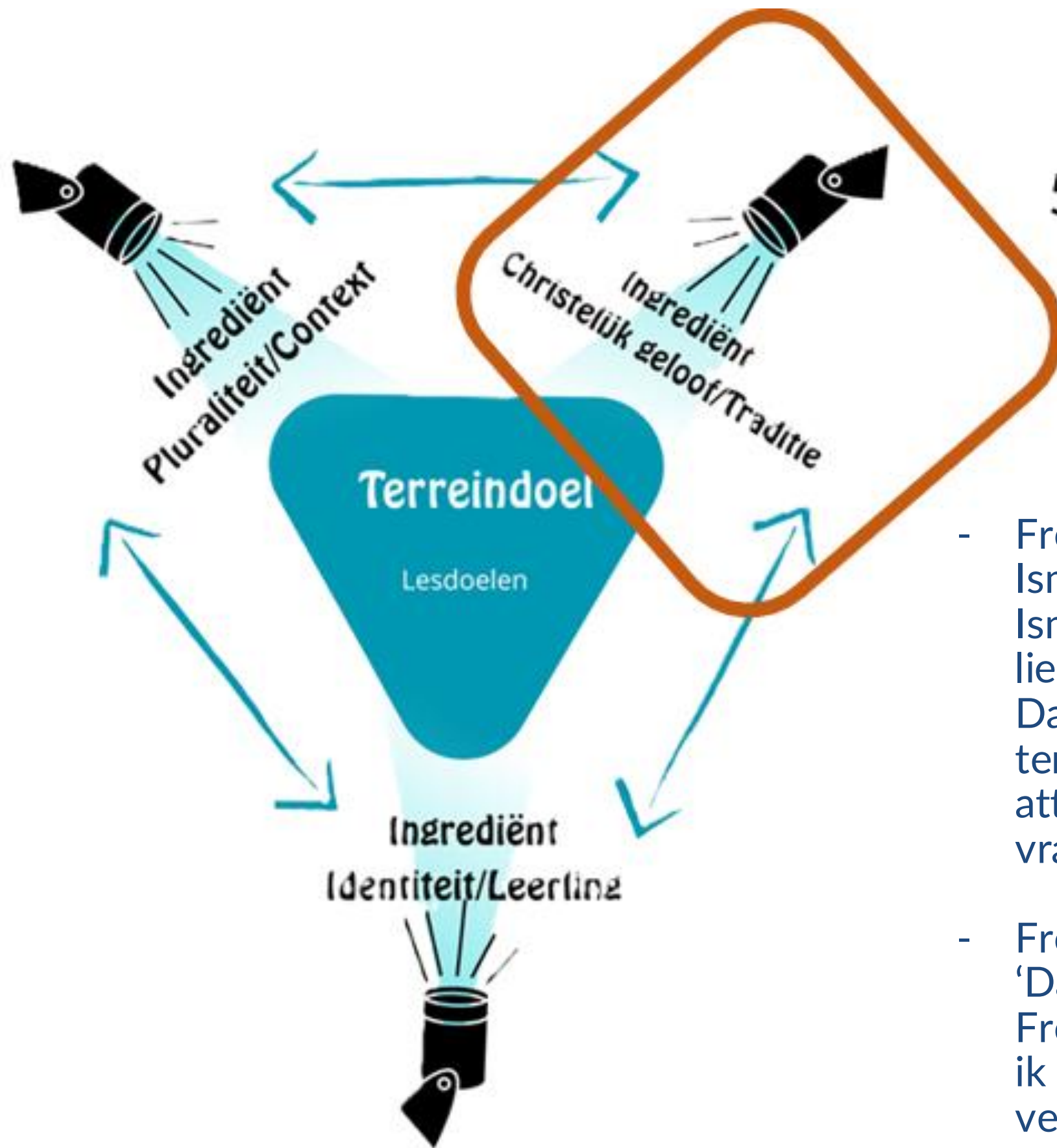
- Welke vorm van thuiskomen ken je zelf? Wat is een manier van thuiskomen die jij ook kent?
- Bij welke beer had jij een thuisgevoel? Waarom?
- Wie vertelde iets wat je boeiend vond?
- Wat vind je moeilijk of begrijp je niet goed?
- Wat is voor jou helemaal geen 'thuiskomen'?
- Welke manier van thuiskomen kende je nog niet maar lijkt je wel fijn?
- Welke vorm van thuiskomen heeft iets met geloven te maken? Waar beluisterde je iets wat met God te maken heeft? Wat vertelt men dan precies?
- Heeft thuiskomen voor jou met God te maken?

Froezel vraagt of de kinderen ideeën beluisterden die hem kunnen helpen om van de tent een thuis te maken voor Ismaël? De kinderen kunnen dit aanbrengen in de tent.

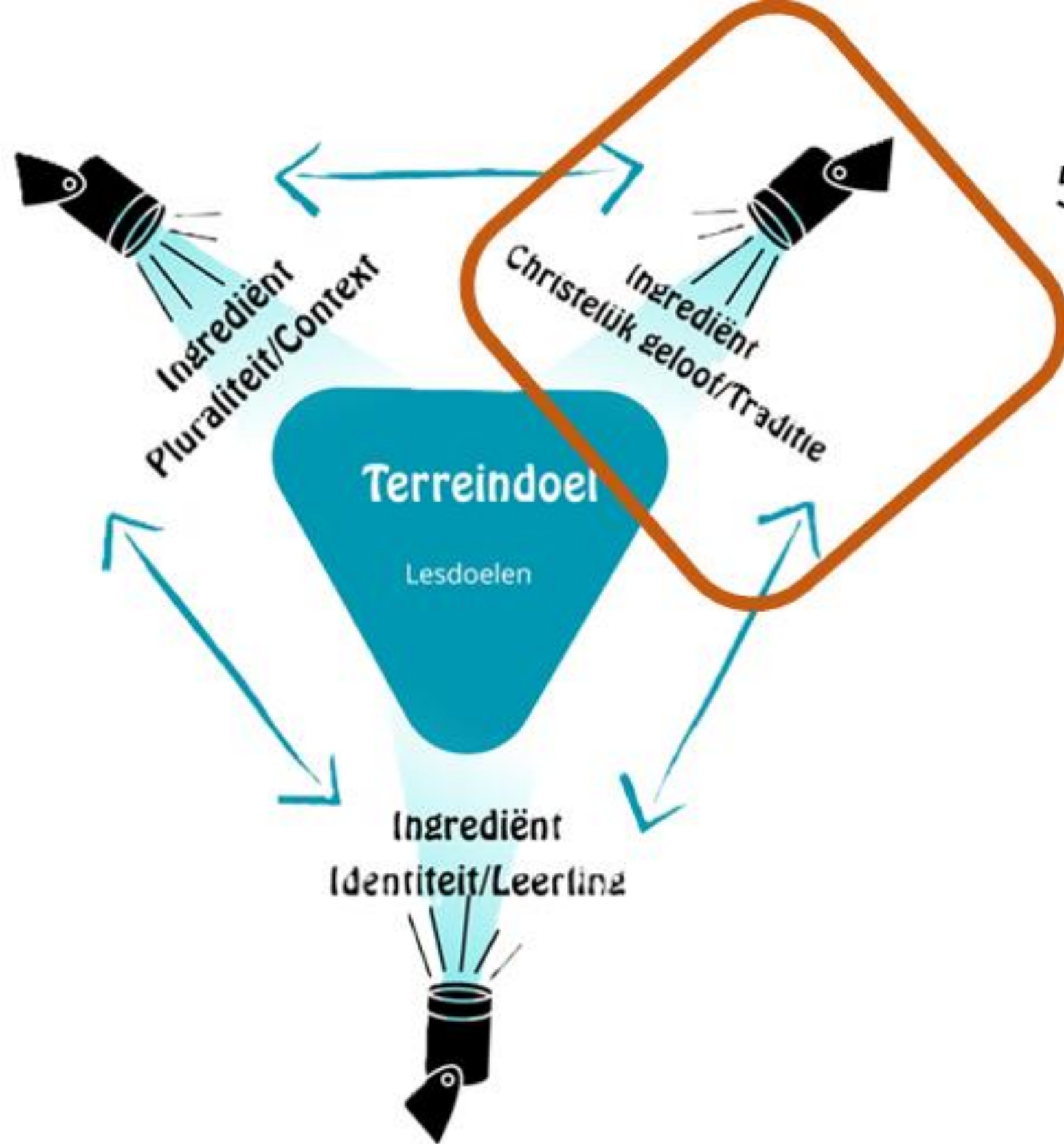

58. Thuisgevoel

56. Thuiskomen bij God

- Froezel vertelt de kinderen en de leerkracht dat hij nadacht. Bij Ismaël thuis hangt een 'hand van Fatima' (Hamsa). Hij weet dat Ismaël dat fijn vindt. Ismaël zei ooit: 'Die hand is een teken van liefde. Het herinnert ons eraan om goed voor elkaar te zorgen. Daarom hangt die thuis op.' Froezel vraagt of hij dit ook in de tent zou ophangen. De leerkracht prijst Froezel omdat hij zo attent is voor Ismaël en zegt dat hij straks aan Ismaël kan vragen of die dat fijn vindt.
- Froezel vraagt of hij dan ook een kruisje zou ophangen. Hij zegt: 'Dan is God misschien dichterbij ons?' De leerkracht antwoordt Froezel: 'Met een kruisje kan jij je dichterbij God voelen, maar ik geloof dat God altijd dichtbij jou is. Kom, dan vertel ik je een verhaal.'

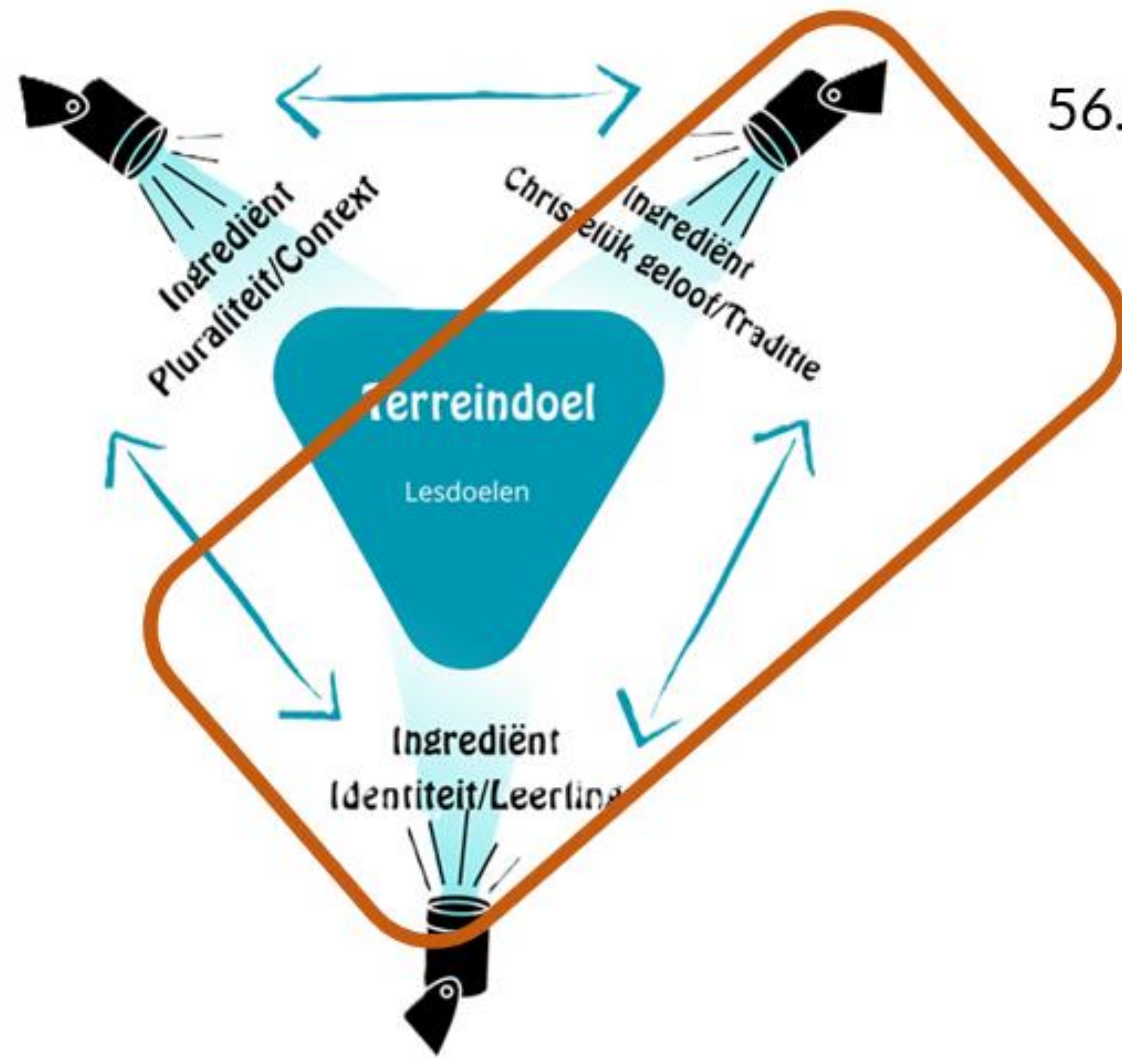

56. Thuiskomen bij God

De leerkracht speelt het verhaal van Abraham uit geïnspireerd door Godly Play.

52. Thuiskomen

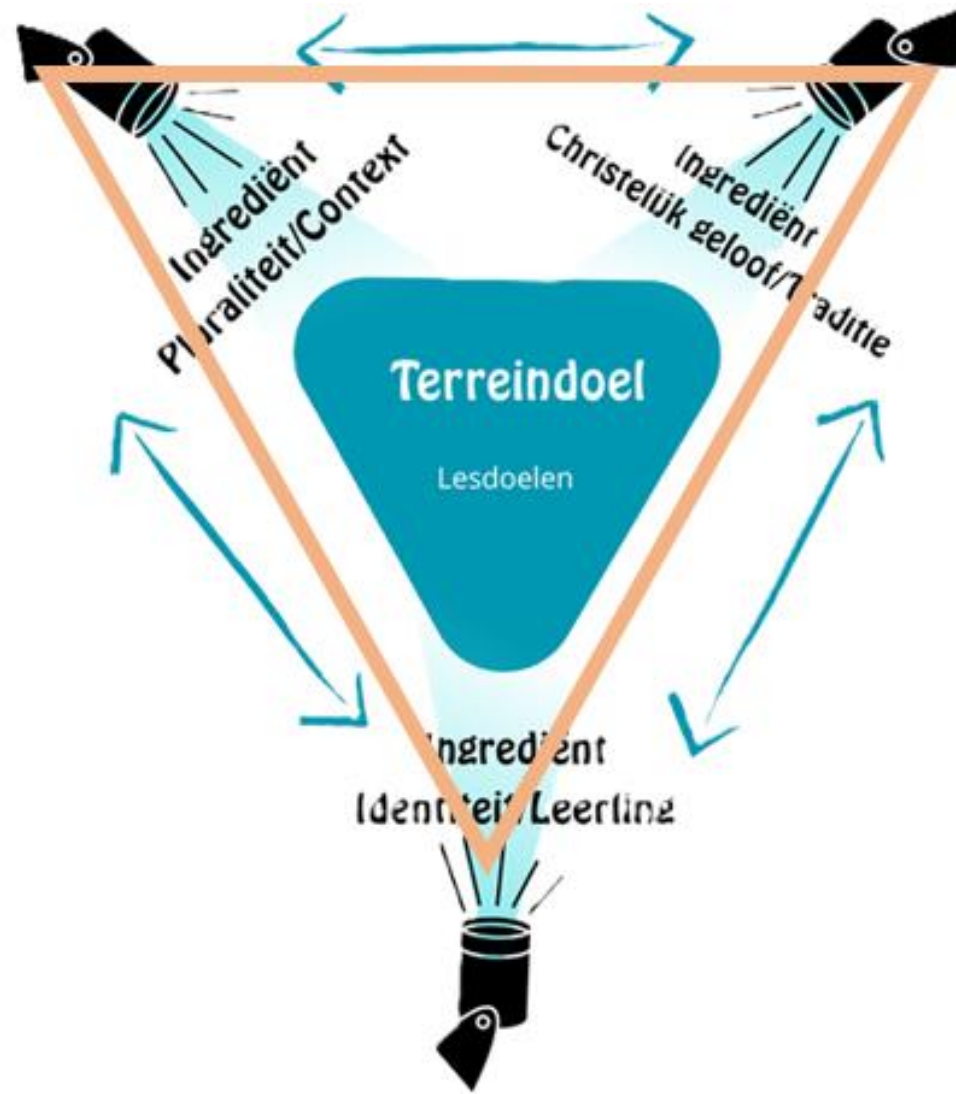
58. Thuisgevoel

56. Thuiskomen bij God

De kinderen wisselen uit over het verhaal:

- Ik vraag me af welk deel van het verhaal jij het mooist vindt ...
- Ik vraag me af welk deel het belangrijkste is.
- Ik vraag me af waar jij in het verhaal bent – of welk stukje over jou zou kunnen gaan ...
- Ik vraag me af of er iets is wat we zouden kunnen weglaten en toch alles zouden hebben wat we nodig hebben ...
- Ik vraag mij af wat dat nu betekent: thuiskomen bij God ...
- Ik vraag mij af of jij ooit het gevoel had thuis te komen bij God ...
- Ik vraag me af of thuis zijn voor jou iets met God te maken heeft ...
- ...

52. Thuiskomen

58. Thuisgevoel

56. Thuiskomen bij God

Geïnspireerd door het verhaal besluit Froezel een christelijk gelovig iemand te vragen wat 'thuiskomen bij God' voor deze persoon betekent. Tip: Er kan iemand uit de eerste-communie-catechese worden uitgenodigd.

Vervolgens vraagt Froezel zich af wat andere mensen uit een andere levensbeschouwing zouden vertellen over thuiskomen bij God. Met de kinderen gaat hij naar de collega-LBV en stelt die vraag. Bij wie komen zij thuis? Komen ze ook thuis bij God? Hoe doen ze dat dan?

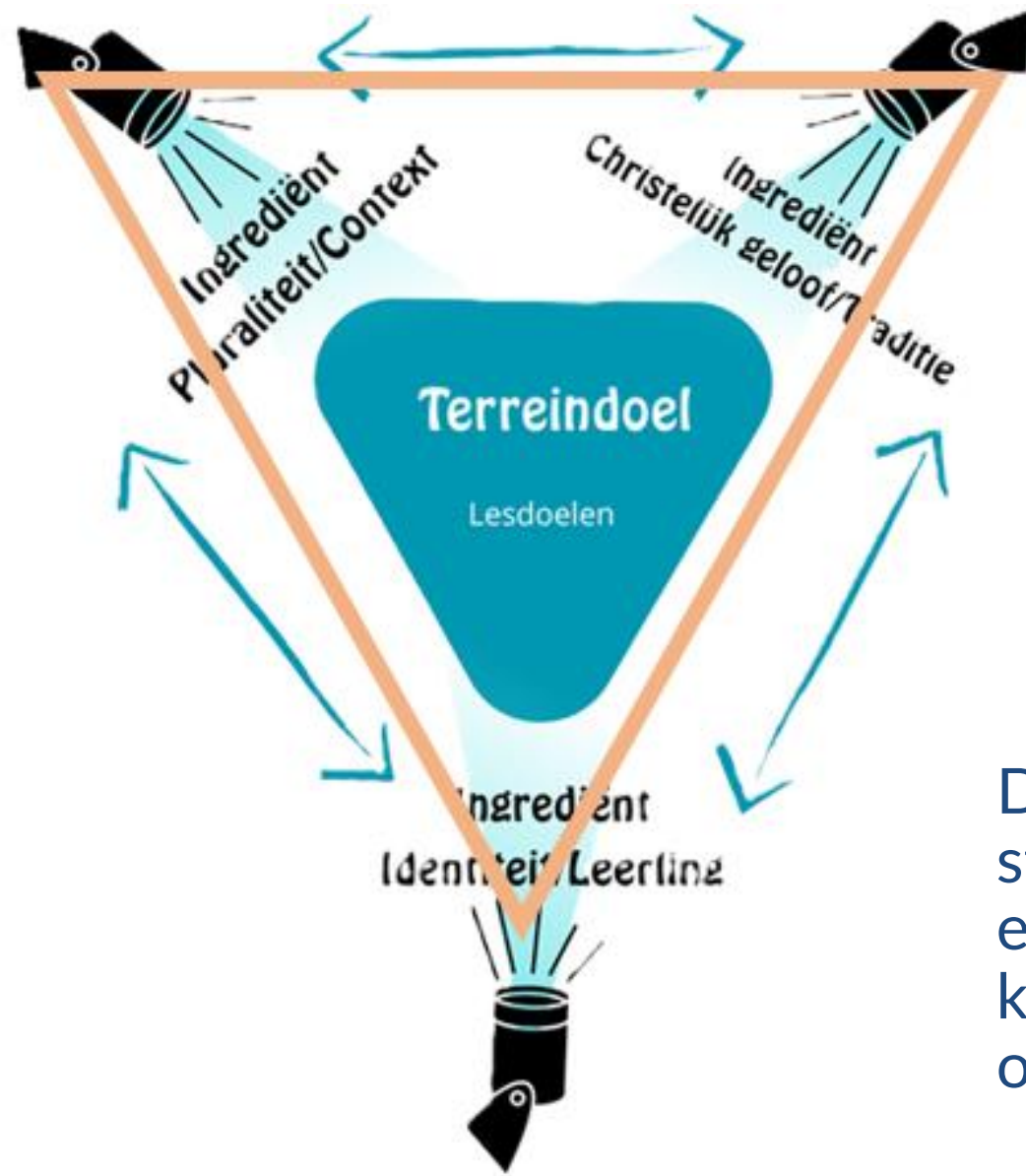
Nadien gaan de kinderen met elkaar in gesprek: Wat betekent 'thuis zijn bij God' voor mij? Heeft dit betekenis voor mij?

Wat beluister ik in de getuigenissen van gelovigen wanneer ze het hebben over thuiskomen bij God? Wat spreekt me daarbij aan? Wat boeit me? Wat vind ik vreemd? Waar wil ik meer over weten? Wat maakt me stil? Waar kan ik me (niet) in verplaatsen?

Heeft thuis zijn voor mij iets met God te maken?

Ben je op dezelfde manier thuis bij God als dat je je thuis voelt bij jouw thuis?

52. Thuiskomen

58. Thuisgevoel

56. Thuiskomen bij God

De kinderen tekenen hun ideeën over 'thuiskomen' op een lapje stof. De verschillende lapjes stof worden aan elkaar genaaid tot een deken die in de tent wordt gelegd voor Froezel en Ismaël. De kinderen kunnen op kringmomenten ook samen met hun voeten onder het deken gaan zitten.

Tip: Door hun eigen visie op 'thuiskomen' weer te geven, verschijnt een ander doel in beeld:

5. *De eigen visie op 'thuiskomen' **verbeelden***, geïnspireerd door voorbeelden uit de eigen leefwereld, de actualiteit, de christelijke tradities en andere levensbeschouwingen

Tip: Het deken kan als een ritueel worden gebruikt bij volgende kringmomenten waarop de leerkracht zegt: 'Ik hoop dat je hier mag thuiskomen'. Zo verschijnt weer een ander doel in beeld:

6. Een ritueel waarin ze kunnen thuiskomen bij elkaar en in de klas **mee vormgeven en beleven**

Inienie 2

hermeneutisch -
communicatief werken

We willen kinderen niet sturen naar één interpretatie, maar willen ruimte creëren voor meerdere betekenissen ook in de omgang met de christelijke traditie. Daarbij is het van belang om een letterlijke lezing van de Bijbel te vermijden en om de Bijbel niet te hanteren als een historisch boek of ethisch receptenboek. Zo kan de Bijbel een vindplaats van betekenis en inspiratie zijn.

Wordt er samen naar betekenis
gezocht?

Voorbeeld 2: ingrediënt 'thuis bij Jezus'

De leerkracht speelt het verhaal uit met kegelpoppetjes en huizen.

Jezus groeide op in een gezin, in een huis ... Zou hij zich thuis gevoeld hebben bij zijn thuis? Misschien wel. Misschien ook niet. En misschien soms wel en soms niet. We weten het niet. We weten wel dat hij op een bepaald moment vertrok en zijn thuis achterliet ...

Hij trok rond en ontmoette allerlei mensen. Sommige mensen nodigden hem thuis uit. Hij was welkom bij hen. Maar bij sommigen was hij niet welkom. Ze hielden hun deur voor hem gesloten ...

Veel mensen voelden zich thuis bij Jezus. Dat wil niet zeggen dat ze bij zijn thuis op bezoek gingen, maar wel dat hij aandacht voor hen had, dat hij aanvoelde als een warm dekentje, dat ze het gevoel hadden welkom bij hem te zijn en dat ze precies goed waren zoals ze waren ...

Maar kijk ... Wat gebeurt er nu? Jezus loopt van onze verteltafel af ... Jezus is nu niet meer alleen de persoon van toen, maar mensen kunnen Jezus ook vandaag ontmoeten. Sommige mensen komen vandaag thuis bij Jezus via de verhalen die over hem worden verteld, door stil te worden, door met anderen samen te zijn, door te mediteren, door op te komen voor het goede ... Thuiskomen bij Jezus kun je op veel manieren ...

Inienie 3

De negatieve theologie

Mensen gebruiken diverse beelden om over God te spreken. Toch zijn die woorden en beelden ontoereikend om God te bevatten. In het geactualiseerde leerplan mag er ruimte zijn voor de 'moeilijke kanten' van geloven. De negatieve theologie nodigt tevens uit om ruimte te creëren voor de 'moeilijke kanten' van geloven. Aan kinderen mag geduïd worden dat geloven niet altijd 'eenvoudig' is, en een niet aflatend zoekproces is. Het helpt ons de vraag stellen of we Jezus, God niet vastzetten in één beeld. Er mag ruimte zijn voor het zoeken, de twijfel, het niet-weten...

Vermijden we om
God/Jezus vast te zetten
in één beeld?

Is er ruimte voor twijfel?

Terrein 'Thuis', ingrediënt 'Thuiskomen bij God'

Op een ochtend zit Kasper met zijn ontbijtgranen aan tafel. Buiten is het nog een beetje donker. Kasper kan in de huizen rondom hen een lichtje zien branden: bij Fatima aan de overkant, bij Marietje aan hun linkerkant ... Dat huis is pas gebouwd. Er zijn heel wat huizen bij gebouwd de laatste tijd. In al die huizen wonen mensen ... Behalve in het huis op de hoek van de straat. Dat zijn ze nog aan het bouwen. Kasper zag het gezin al dat erin zal komen wonen. Ze hebben een zoon die zo oud is als hij: Malik.

“Mama?” vraagt Kasper plotseling, terwijl hij met zijn lepel in de melk roert.

“Ja, liefje?” zegt mama terwijl ze haar boterham smeert.

“In alle huizen in onze straat wonen mensen. Maar waar is God thuis? Waar woont God eigenlijk?” Mama glimlacht. “Dat is een mooie vraag, Kasper. Weet je, God heeft niet één huis met een dak en een deur. God woont bij de mensen.”

Kasper trekt zijn wenkbrauwen op. “Bij de mensen? Hoe bedoel je?” Mama kijkt even naar buiten waar het stilaan licht wordt. “Voor mij is God daar waar mensen elkaar graag zien. Waar mensen samen lachen en knuffelen. Dáár kan ik God voelen.”

Kasper denkt even na. “Dus... woont God dan niet op plaatsen waar mensen ruzie maken?” Mama kijkt hem serieus aan. “Dat is ook een goede vraag. Als mensen ruzie maken, is het moeilijker om God te voelen. Maar dat betekent niet dat God er niet is.”

“Maar waar is God dan als er ruzie is? Verhuist God dan?” vraagt Kasper zachtjes. Mama legt haar hand op zijn kleine hand. “Nee. Dan is God daar nog steeds bij hen thuis. God is daar dan als troost. Als iemand verdrietig is, of bang of boos, dan vind je God misschien in de rust op je eigen kamer zodat de boosheid wat zakt of je vindt God in de vriend die komt helpen of in het zachte briesje dat de kamer in waait wanneer je het raam openzet.”

Nadenkend kijkt Kasper mama aan. “En als iemand ziek is?” vraagt hij dan. “Waar woont God dan?” Mama glimlacht zacht. “Dan vind je God misschien in wie op bezoek komt. In de vriend die een kaartje brengt of een tekening maakt. Of in de vrouw of man van wie ziek is en die het kussen opschudt en een glaasje water haalt. En God kun je ook vinden in de zieke zelf die glimlacht naar het bezoek. Of God laat zich ontdekken in de vogels die fluiten waar de zieke troost uit put. Of in het zachte muziekje dat wat sfeer brengt.”

Kasper knikt langzaam. “Dan begrijp ik nu waarom de mensen zo veel huizen bouwen.” Mama fronst: “Wat bedoel je, Kasper?” “Wel,” zegt Kasper, “God past niet in één huisje. Je hebt heel veel huizen nodig om te vertellen wie God is!”

A hand is visible at the bottom left, holding a large, fluffy cotton candy. The cotton candy is white and pink, with a thin stick. The background is a solid light blue color. The text is overlaid on the image.

Inienie 4

Suikerspin vermijden

We willen vermijden dat de godsdienstles een louter 'feelgoodgebeuren' is waarin men de spanningen niet durft te thematiseren. We willen geen gesuikerde versie van het geloof en stellen de vraag: zijn onze lessen niet te zeemzoeterig? Zo kan het eigentijdse en tegendraadse van het christelijk verhaal klinken.

Zijn onze lessen
niet te
zeemzoeterig?

Voorbeeld: ingrediënt 'thuiskomen'

Wat maakt een huis tot een thuis?

De antwoorden van de kinderen worden gevisualiseerd op pantoffels en komen aan een 'pantoffeltjesmuur'.

Daarbij is er ook ruimte voor moeilijke aspecten, bijvoorbeeld 'sorry kunnen zeggen'.

Inienie 5

De theologie van onderbreking en kweisbaarheid

We willen kinderen tijd kansen bieden om God in het kwetsbare te zoeken, in dat wat mensen onderbreekt. Mensen kunnen in hun gedachten, handelen, voelen of dagelijkse leven onderbroken worden. Er gebeurt iets wat je op zich niet voor ogen had, maar dat zich wel als 'zin-vol' aandient. Die 'onderbreking' kan een vindplaats van God zijn. Het helpt ons tevens nadenken over deze vraag: is er aandacht voor het vinden van God in de kwetsbaarheid, de verontwaardiging, de woede? God is niet enkel te vinden in wie goed doet.

Is er aandacht voor het vinden van
God in de kwetsbaarheid,
verontwaardiging en woede?

Terrein Thuis, mogelijke impuls bij ingrediënt 'weg en weer'

Het prentenboek 'Onderweg' wordt voorgelezen. Daarin moet een familie hun thuis achterlaten en op de vlucht gaan ...

De kinderen denken na wat ze in het koffertje van de familie willen stoppen zodat die zich 'onderweg' toch een beetje thuis mogen voelen ... Ze tekenen het en stoppen het in een koffertje.

Nadien wordt een kaarsje gebrand: voor alle mensen die onderweg zijn – dat ze zich onderweg een beetje thuis mogen voelen en dat ze een nieuwe thuis mogen vinden.

A hand holding a pair of glasses against a blurred background of a building. The image has a light blue tint. The text is overlaid on the image.

Inienie 6

De conixi vandaag

We hebben oog voor de wereld, de actualiteit en de pluraliteit, kortom de hedendaagse context. Hiermee wordt uitgedrukt dat het godsdienstonderwijs niet plaatsvindt in het luchtledige maar in het leven van elke dag. We hebben in ons godsdienstonderwijs ook aandacht voor de maatschappelijke context vandaag. De superdiversiteit wordt positief ingezet.

Is er aandacht
voor de
maatschappelijke context?

Gebruik hedendaagse voorbeelden!

Voorbeeld bij ingrediënt 'thuiscontexten'

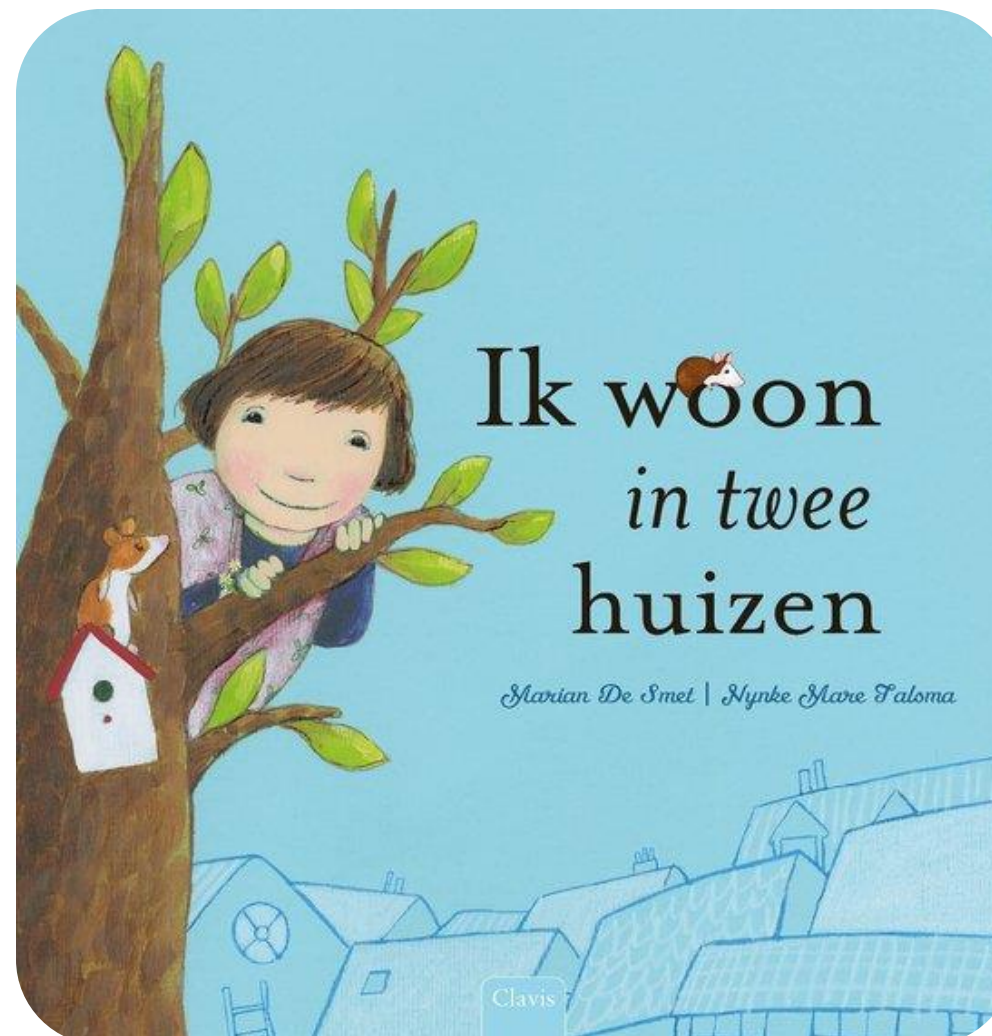
Lies woont in een tiny house.

Lies: 'Een thuis heeft niets te maken met veel spullen hebben. Een thuis is vooral een plaats waar jij je goed voelt en mag zijn wie je bent!'

Gebruik hedendaagse voorbeelden!

Voorbeeld bij ingrediënt thuiscontexten

Hanteer ook prentenboeken rond nieuw-samengestelde gezinnen, pleegzorg, adoptie, ...

Gebruik hedendaagse voorbeelden!

Voorbeeld bij ingrediënt 'weg en weer'

De grote zus van Olivia is op kot ... Olivia mist haar wel. Maar soms mag ze met de Smartphone van mama *facetimen*. Dan trekken ze gekke bekken naar elkaar en voelt het alsof haar zus een beetje thuis is ...

Innente 7
De
interlebensbeschouwelijke
competenties

Kindereen mogen zich bewust worden van de diversiteit aan levensbeschouwelijke stemmen. Iedereen heeft zijn verhaal, ook zijn levensbeschouwelijk verhaal. Het vak rooms-katholieke godsdienst kan daarbij een oefenplaats zijn tot interlevensbeschouwelijk samenleven. Het is boeiend – en soms een uitdaging – om kennis te maken met elkaar en je in mekaar in te leven. Het vak godsdienst nodigt elk kind uit om levensbeschouwelijk te groeien. In de ontmoeting met verschillende levensbeschouwingen én via de dialoog tussen de katholieke geloofstraditie en andere levensbeschouwingen kunnen kinderen groeien naar een eigen levensbeschouwelijke identiteit.

Mag de godsdienstles een
oefenplaats zijn tot
interlevensbeschouwelijk
samenleven?

Thuis, 1e graad, ingrediënt
thustradities

Dit is postbode Malika. Ze gaat op
ronde langs alle huizen van het
Woonstraatje. Ze heeft een zak vol
post en pakjes om te brengen. Ga je
mee?

Hier woont Sam samen met zijn twee papa's. Kijk, er is een pakje voor hen. Het is een dankbaarheidsdagboek. 'Daar tekenen we elke avond iets in waar we blij om zijn,' zegt papa Joris. 'Dan kijken we als het bedtijd is telkens terug op het leuke wat die dag gebeurd is.' En wat is die brief daar?

Hier woont Ezra met haar mama en papa. Ook haar oma woont erbij. Ze wonen hier nog maar een paar dagen. Toen ze er net woonden bracht Malika hen een pakje.

‘Kijk’, roept Ezra naar Malika. Het pakje dat je bracht hangt aan onze voordeur!’

Het is een mezuzah. Dat is een buisje met een stukje tekst erin uit de Thorah dat joodse families aan hun voordeur hangen.

Ezra kijkt naar papa. ‘Hoe zat dat weer met onze mezuzah?’

‘Wel,’ zegt papa. ‘We hangen de mezuzah aan onze voordeur. Wanneer jij, mama, oma of ik naar buiten- of binnengaan, leggen we er even onze hand op. We denken dan aan God.’

‘Oh,’ zegt Ezra, ‘dan zwaai ik in gedachten eens naar God.’

En heeft oma daar ook niet zo een bijzondere brief?

Malika is nu bij Louis en Louise. Zij zijn een tweeling en wonen samen met hun mama Svea en papa Kendi. Wat zou er in hun pakje zitten? 'Leuk! Nieuwe koekjesvormen!' roept Louise. Bij hun thuis eten ze na schooltijd altijd zelfgebakken koekjes. Dan vertellen ze over school. Ze spreken dan Frans en Nederlands door elkaar. Toen mama klein was sprak ze met haar ouders Nederlands en papa sprak Frans bij zijn ouders. Nu spreken ze Nederlands en Frans tegen Louis en Louise! En ligt daar ook niet zo een speciale brief?

Fatima en Ahmed vormen een familie met hun kinderen Yousef en Zahra en hun pleegkind Omir. Malika heeft ook een pakje voor hen. 'Kijk,' zegt Fatima. 'Ik kocht voor jullie boekjes met verhalen uit de Koran. Elke avond zullen we hier samen een verhaal uit lezen wanneer ik jullie in bed leg.' En ligt daar ook niet weer zo een brief?

Malika klopt aan bij Loes en haar mama. Zij wonen met hun tweetjes in dit huis. Ook zij hebben een pakje. 'Wat een mooi beeldje,' zegt Loes. 'Ik bestelde het omdat ik het zo mooi vond,' zegt mama. 'Wie is die mama die haar kindje knuffelt?' vraagt Loes. 'Dat is moeder Maria,' zegt haar mama. 'Kijk, ze legt haar mantel om haar kindje Jezus.' 'Dat doe jij ook bij mij met het deken wanneer we op vrijdag een film kijken,' zegt Loes. 'Zullen we dan vanaf nu elke vrijdag eens zwaaien naar Maria en haar kindje?' vraagt mama. En ligt daar niet weer zo een brief?

Malika stopt ook bij Gust en zijn mama. Ze heeft een groot pak mee. Daarin zit een supergrote knuffelbeer. 'Morgen ga ik weer werken,' zegt mama tegen Gust. 'Ik ben er dan niet wanneer je thuiskomt van school. Maar ik stop elke dag een briefje voor je in onder de poot van deze knuffelbeer. Dan kun je het lezen wanneer je thuiskomt en op me wacht.' En ligt daar ook niet zo een brief?

Priya woont alleen. Ze is hindoe. Malika heeft ook voor haar een pakje. Het is wierook. Die koopt Priya altijd om bij haar huisaltaartje te branden. En ook voor haar is er een brief ...

Karla en Stijn hebben een mama, een papa, een plusmama en een pluspapa. Vandaag zijn ze bij hun mama en pluspapa. 'Wat zit er in dat pakje?' vraagt Stijn wanneer hij ziet dat Malika een pakje aan mama geeft. 'Het is een boekje met stiltespelletjes voor kinderen,' zegt mama. 'Er staan ook yogaoefeningen in. Zo kunnen jullie elke zaterdagochtend samen met mama yoga doen.' En ligt daar ook niet zo een brief?

Kijk! Al die brieven zijn van een nieuwe familie! Ze verhuizen naar het Woonstraatje en willen hun buren leren kennen. Daarom geven ze een welkomfeestje. 'Dit wordt onze nieuwe thuis,' zeggen ze. 'En we willen jullie graag leren kennen. Nu is het hier nog een beetje vreemd, maar als we straks helemaal thuis zijn wordt het vast gezellig.'

Welke 'thuisgewoonte' herken je? Welke spreken je aan? Welke vind je misschien vreemd? Welke heeft voor jou iets met God te maken? Heb jij ook een 'thuisgewoonte'? Welke? Wat doet dit met jou zo een 'thuisgewoonte'? Hoe voel je je dan? Verandert er vanbinnen iets in je wanneer je jouw thuisgewoonte doet? Vertel. Heeft dit voor jou iets met God te maken?

Boetseer een symbool of 'thuisstraditie' dat/die jij bij jouw thuis zou willen (verder) inzetten.

Inienie 8

Levensbeschouwelijke
capaciteiten versierken

We geven de boodschap dat wij de religieuze capaciteiten van alle kinderen heel ernstig willen nemen en die ook voeden en verdiepen. Kinderen kunnen heel zinvolle uitspraken doen, ook over de wereld, over het leven, over God. We hoeven de kinderen niet vol te stouwen met inzichten die wij als volwassenen hebben. We mogen ons samen met hen verwonderen over het leven en ons door hen op het wonder laten wijzen.

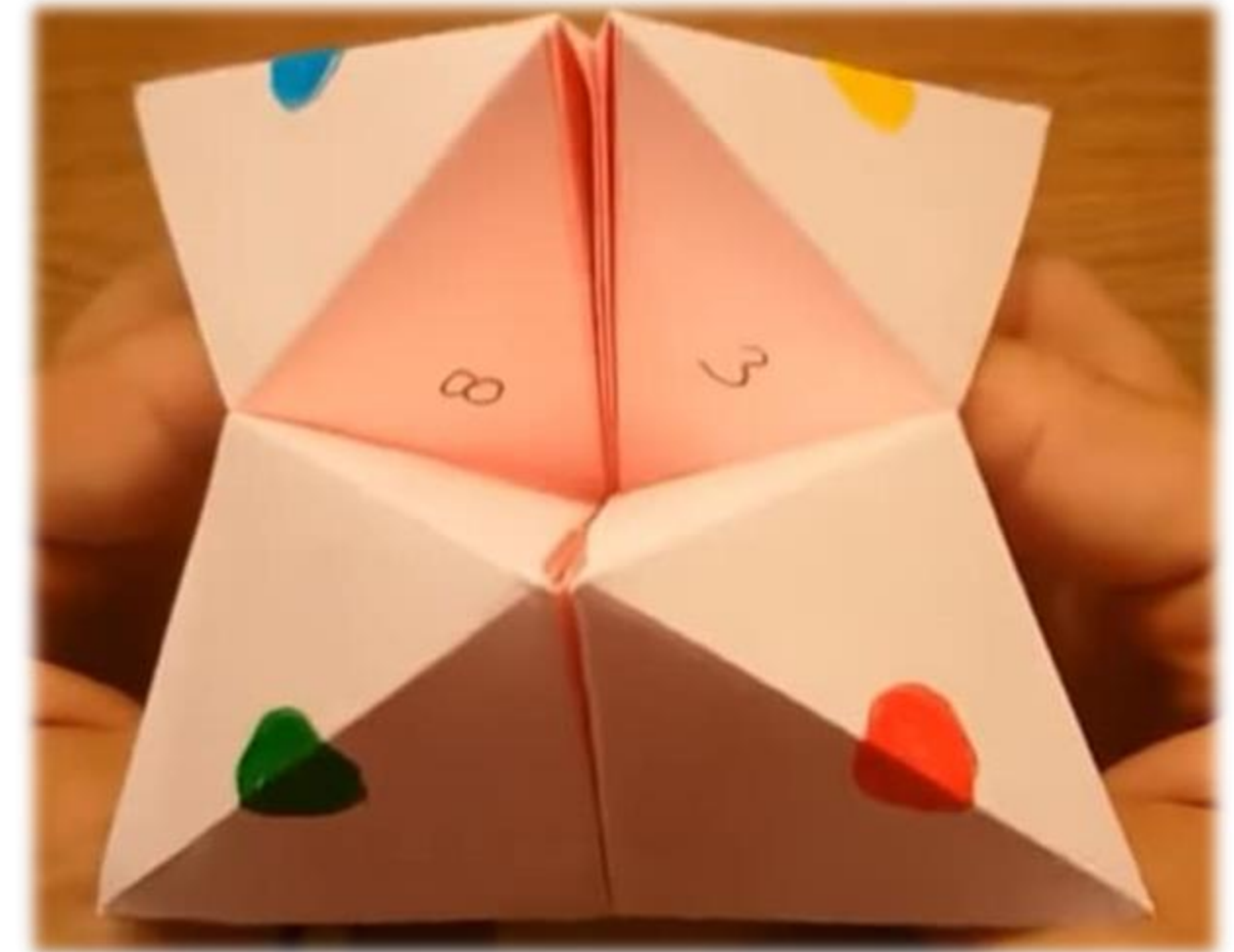
Voed je de
levensbeschouwelijke
groei van het kind?

Terrein: Thuis

Er wordt gewerkt met een 'happertje'. Bij elk vakje hoort een filosofer- en theologiseervraag. De kinderen gaan over de vragen met elkaar in gesprek.

Mogelijke vragen:

- Is thuis zijn een gevoel of een plek?
- Welk gevoel hoort bij thuis zijn?
- Kun je jezelf ook thuis voelen bij iemand anders thuis?
- Voel jij je op vakantie thuis in de caravan, tent, vakantiehuisje ...?
- Wat heb je nodig om je ergens thuis te voelen?
- Kun je gelukkig zijn zonder thuis?
- Kun je je overal thuis voelen?
- Zou God ook een thuis hebben? Waar is die thuis dan?
- Voel je je thuis ook wel eens niet thuis?
- Als je gaat verhuizen is je nieuwe huis dan ook meteen je thuis?
- Kun je in meer dan één huis thuis zijn?
- Kun jij je op school thuis voelen?
- Hoe wordt een nieuw huis een thuis?
- Zou God meegaan als mensen verhuizen?
- Kun je thuis zijn zonder huis?
- Kun je thuis zijn bij God?

Terrein: Thuis

De kinderen krijgen een blad en tekenen erop wat voor hen met een thuis te maken heeft. Ze hangen de prent in een poppenhuis zodat ze meerdere kamers (mekaars tekeningen) kunnen zien en gaan in gesprek:

- Wat heeft te maken met het huis als gebouw?
- Wat heeft te maken met de mensen die er wonen?
- Wat vind jij heel belangrijk?
- Heeft er iets met God of geloven te maken?
- ...

Terrein: Thuis

De kinderen tekenen of schrijven op sleutels wat zij zelf vinden dat een thuis tot een thuis maakt.

Kinderen worden uitgenodigd om zelf vragen te gaan stellen, om zelf kritisch na te denken, om hun eigen visie te vormen ...

Inienie 9

Riizuelen en symbolen

Het leerplan biedt kansen vraagt om ruimte te creëren om met kinderen rituelen te beleven. Symbolen en rituelen geven taal aan iets onuitsprekelijks. Kinderen hechten veel belang aan rituelen en symbolen om uit te drukken wat er in hen leeft. Via die symbolen en rituelen leren ze een diepere taal.

Krijgen symbolen
en rituelen
een kans?

Bij het terrein 'Thuis' plaatsen de kinderen hun klaspopje in een huis telkens de godsdienstles start. De leerkracht verwoordt: 'Welkom, ik hoop dat je je hier thuis mag voelen.'

Doorheen de lessen denken de kinderen vanuit hun eigen ervaringen, de traditie en de context na over wat 'thuis zijn' betekent: veiligheid, verbondenheid, jezelf kunnen zijn ... Bij elk nieuw aspect dat ontdekt wordt, wordt een nieuw huisje/symbool op de klaskaars gekleefd. Deze klaskaars kan branden in de hoop dat iedereen zich thuis mag voelen in de klas.

Inienie 10

De leerkracht
ondersiezenen

We willen rekening houden met elke leraar die voor de klas staat en het vak godsdienst geeft. We voorzien bij het nieuwe leerplan kennisclips, podcasts, situerende teksten, voorbeelden van godsdiensthoeken,... Leerkrachten mogen samen met hun leerlingen zoekende zijn. Zij mogen tochtgenoten zijn in het proces van zingeven. Elke leraar doet ertoe!

Ga je als leerkracht
mee zoekend op weg
met de leerlingen?

De leerkracht als gids en als tochtgenoot.

“Maria bewaarde dit alles
in haar hart en dacht
erover na.” (Lucas 2,19)

Thuis ...

Neem regelmatig
de tijd om thuis te
komen bij jezelf ...

Sluit je ogen ... Voel hoe je erbij zit. Voel waar je voeten de grond raken. Voel hoe ze op de grond staan: stevig of misschien wat loskomend? Druk je voeten eens in de grond om contact te maken met de aarde ... Eerst je tenen ... dan de zijkanten van je voeten ... dan je hielen ...

Ga nu langzaam met je aandacht omhoog langs je lichaam. Ga met je aandacht van je voeten naar je benen ... Voel waar je lichaam de stoel raakt ... Voel waar het contact maakt met de stoel en waar het ook weer loskomt van de stoel ...

Ga zo met je aandacht verder omhoog langs je rug. Heel traag ... wervel voor wervel ... Geef dan even aandacht aan je schouders. Span ze eens op en laat de spanning weer los. Kijk maar eens of je heel bewust je schouders nog meer kan laten hangen. Je trekt ze op bij het inademen en laat ze vallen bij het uitademen ... Doe dit maar een paar keer totdat je schouders helemaal los voelen.

Breng nu je aandacht naar je gezicht en je kaken. Beweeg rustig een klein beetje met je kaken en voel of je ze nog meer kan ontspannen. Vorm nu een kleine glimlach ... Voel wat dit verandert op je gezicht ... Adem nu nog een paar keer rustig in en uit. In en uit ... En voel hoe je er nu bij zit ...

De opbouw

De opbouw

Transversale terreinen

Transversaal terrein

= overkoepelend terrein

Onder ieder transversaal terrein zit een terrein voor de 1^e graad, een terrein voor de 2^e graad en een terrein voor de 3^e graad.

Terreinen zijn geen onderwerpen maar levensgebieden waarop gewerkt wordt. Terreinen helpen om het leven vanuit levensbeschouwelijk perspectief te bekijken.

Terrein 1^e graad

Terrein 2^e graad

Terrein 3^e graad

10 Transversale terreinen

- Tussen zoeken en vertrouwen
- Tussen hoop en kwetsbaarheid
- Innerlijk leven, tussen bron en stroom
- Tussen verbondenheid en gemis
- Samenleven, tussen onderweg zijn en thuiskomen
- Scheppen, tussen gave en opgave
- Geloven, tussen het zegbare en het onzegbare
- Bijbels lezen, tussen verhaal en leven
- Bewegen tussen goed en kwaad
- Vieren, tussen het alledaagse en het bijzondere

Benaming van het transversale terrein is belangrijk!

De transversale terreinen vormen steeds een spanningsboog tussen 2 basiselementen van levensbeschouwelijke groei. Het is nooit het één of het ander, nooit zwart-wit.

Voorbeeld:

Tussen zoeken en vertrouwen

Tussen verbondenheid en gemis

...

Het leven speelt zich af in dat **'tussen'**.

Voorbeeld Transversaal terrein: Tussen zoeken en vertrouwen

**Terrein 1e graad:
Geborgenheid**

**Terrein 2e graad:
Herstel(d) vertrouwen**

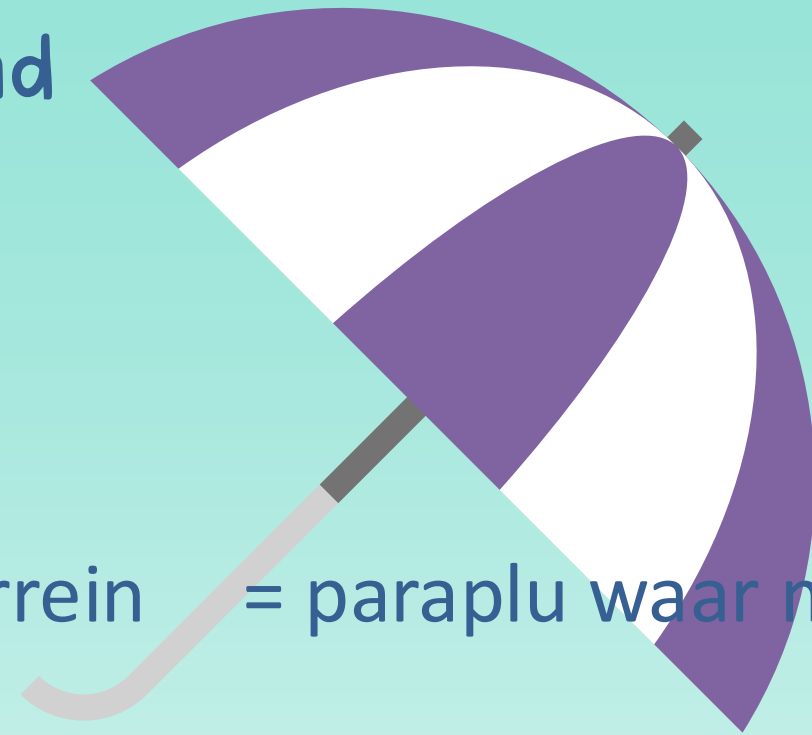

**Terrein 3^e graad:
Bronnen van vertrouwen**

- Het 'tussen' is belangrijk. Hier ontstaat ruimte voor levensbeschouwelijke groei
- Reflectiemoment vanuit het terrein 'Geborgenheid' dat zich bevindt onder de spanningsboog 'Tussen zoeken en vertrouwen'.
- Tussen zoeken en vertrouwen is iets anders dan:
 - Zoeken en vertrouwen
 - Zoeken in vertrouwen
 - Vertrouwen in zoeken
 - Krijgt een andere kleur
- 'Tussen' verwijst naar de slingerbeweging die het leven kenmerkt

Samenvattend

- Transversale terrein = paraplu waar meerdere terreinen onder zitten
- Het 'tussen' is belangrijk

De opbouw

Transversale terreinen & Terreinen

Tussen zoeken en vertrouwen

- 1^e graad:
Geborgenheid
- 2^e graad: Herstel(d)
vertrouwen
- 3^e graad: Bronnen van
vertrouwen

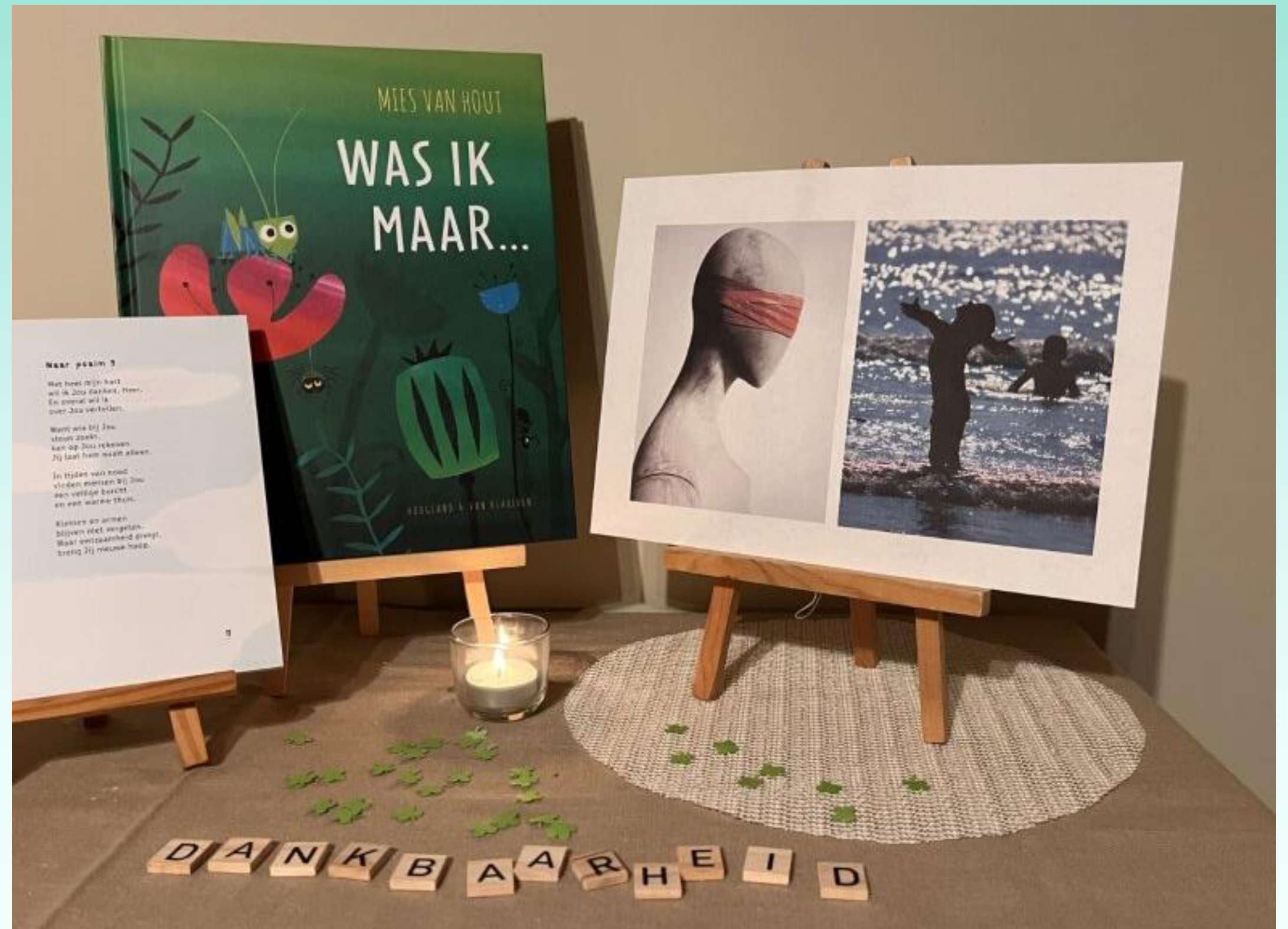
Tussen hoop en kwetsbaarheid

- 1e graad: Troostende nabijheid
- 2e graad: Gedragenheid
- 3e graad: Hoop voor de wereld

Innerlijk leven, tussen bron en stroom

- 1e graad: Verwondering
- 2e graad: Dankbaarheid
- 3e graad: Inspiratie

Tussen verbondenheid en gemis

- 1e graad: Ontmoetingen
- 2e graad: Vriendschap
- 3e graad: Liefde

Samenleven, tussen onderweg zijn en thuiskomen

- 1^e graad: Thuis
- 2^e graad: Samenleven in vrede
- 3^e graad: Gastvrijheid

Scheppen, tussen gave en opgave

- 1e graad: In bewondering voor de natuur
- 2e graad: Schepping
- 3e graad: Eco-logisch?

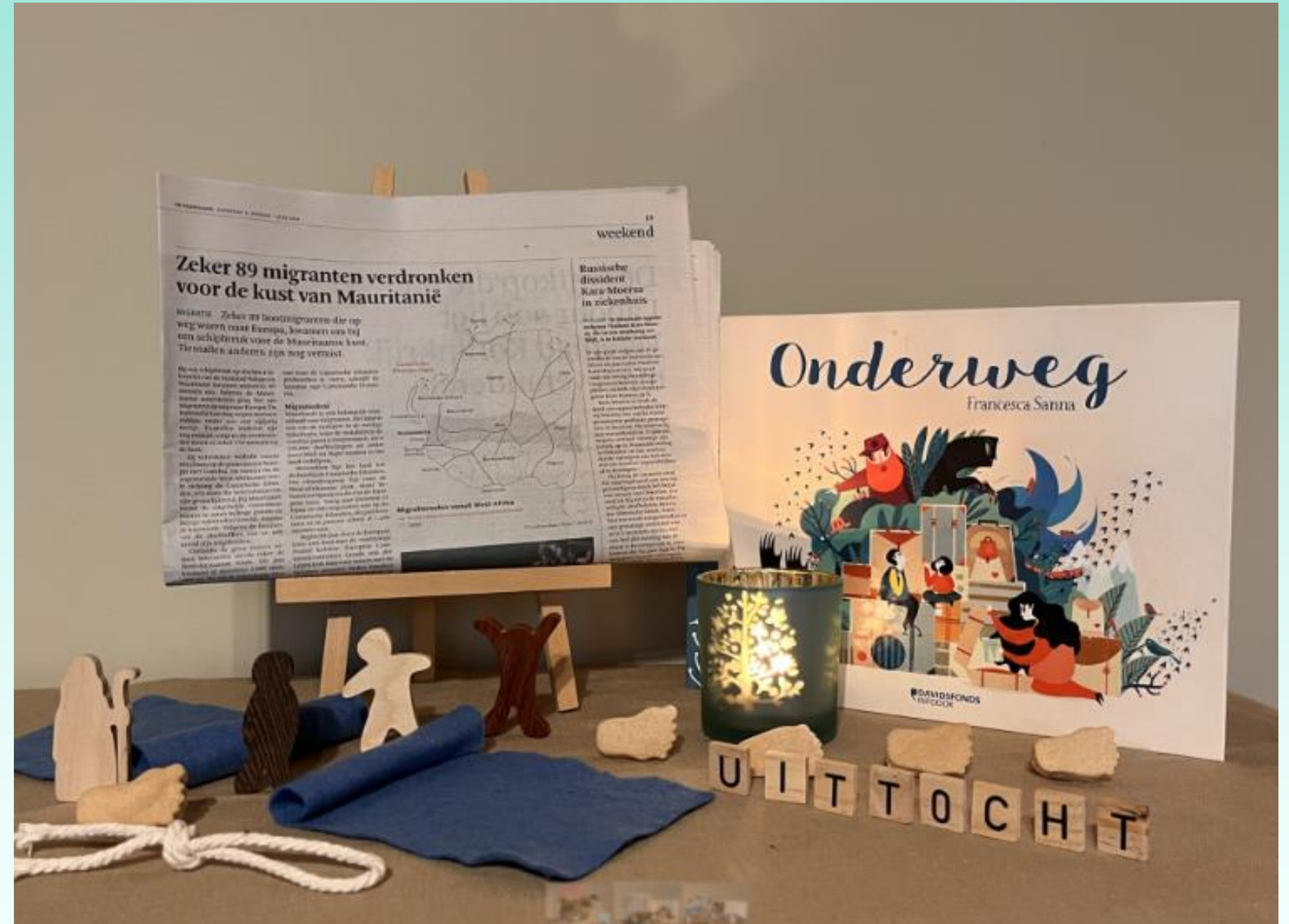
Geloven, tussen het zegbare en het onzegbare

- 1e graad: Symbolen
- 2e graad: Stiltebeleving
- 3e graad: Namen

Bijbels lezen, tussen verhaal en leven

- 1e graad:
 - Aartsvaders en –moeders
 - Parabels
- 2e graad:
 - Uittocht
 - Wonderen
- 3e graad:
 - Profeten
 - Het verhaal gaat verder

Bewegen, tussen goed en kwaad

- 1e graad: Gevoeligheid voor goed en kwaad
- 2e graad: Ethische keuzes
- 3e graad: Verlangen naar en streven naar het goede

Vieren, tussen het alledaagse en het bijzondere

- 1e graad:
 - Allerheiligen: Licht zijn voor anderen
 - Allerzielen: Van leven naar dood. Van dood naar leven
 - kerstkring: Licht en donker
 - paaskring: Nieuw leven
- 2e graad:
 - Allerheiligen: Bruggen bouwen
 - Allerzielen: 'Her-inneren'
 - kerstkring: Open en gesloten deuren
 - paaskring: Van buiten naar binnen. Van binnen naar buiten
- 3e graad:
 - Allerheiligen: Leven vanuit idealen
 - Allerzielen: Voorbij de dood
 - kerstkring: God in/als het kwetsbare
 - paaskring: Opstaan, tegen de stroom in

Samenvattend:

Transversale terreinen	1 ^{ste} graad	2 ^{de} graad	3 ^{de} graad
Tussen zoeken en vertrouwen	Geborgenheid	Herstel(d) vertrouwen	Bronnen van vertrouwen
Tussen hoop en kwetsbaarheid	Troostende nabijheid	Gedragenheid	Hoop voor de wereld
Innerlijk leven, tussen bron en stroom	Verwondering	Dankbaarheid	Inspiratie
Tussen verbondenheid en gemis	Ontmoetingen	Vriendschap	Liefde
Samenleven, tussen onderweg zijn en thuiskomen	Thuis	Samenleven in vrede	Gastvrijheid
Scheppen, tussen gave en opgave	In bewondering voor de natuur	Schepping	Eco-logisch?
Geloven, tussen het zegbare en het onzegbare	Symbolen	Stiltebeleving	Namen
Bijbels lezen, tussen verhaal en leven	Aartsvaders en -moeders	Uittocht	Profeten
	Parabels	Wonderen	Het verhaal gaat verder
Bewegen tussen goed en kwaad	Gevoeligheid voor goed & kwaad	Ethische keuzes	Verlangen naar het goede
Vieren, tussen het alledaagse en het bijzondere	Allerheiligen Licht zijn voor anderen	Allerheiligen Bruggen bouwen	Allerheiligen Leven vanuit idealen
	Allerzielen Van leven naar dood	Allerzielen Her-inneren	Allerzielen Voorbij de dood
	De Kerstkring	De Kerstkring	De Kerstkring

De opbouw

Transversale terreinen & Terreinen

Opbouw van een terrein

Terreindoelen

Terreintekst

Ingrediënten

Terrein

Terreintekst:

Transversaal terrein	1 ^{ste} graad	2 ^{de} graad	3 ^{de} graad
Samenleven, tussen onderweg zijn en thuiskomen	Thuis	Samenleven in vrede	Gastvrijheid

Samenleven in vrede

Veel mensen verlangen naar vrede. *Maar wat is vrede precies? Is het (enkel) het uitblijven van ruzie, conflict en oorlog? Of is vrede in harmonie samenleven?*

Vrede is kwetsbaar en complex. In de 'grote wereld' doen zich verschillende situaties van oorlog of onrust voor. Dit kan kinderen ten diepste raken. Ze pikken deze zaken op uit de actualiteit of voor sommigen is het een deel van hun levensverhaal of dat van een vriend of klasgenoot. Het kan hen bang, verontwaardigd en intens verdrietig maken.

In de eigen leefwereld worden kinderen eveneens geconfronteerd met situaties van onrust, ruzie en het zoeken naar vrede ... Kinderen kunnen worden uitgenodigd om na te gaan hoe ze zelf mee voor vrede kunnen zorgen. Vrede mag daarbij niet worden voorgesteld als het uitvlakken van spanningen. Alsof je 'om de lieve vrede' niet zou mogen zeggen dat er moeilijkheden of verschillen zijn. In dat geval wordt vrede oppervlakkig. Ze dekt dan de moeilijkheden juist toe, alsof ze niet bestaan. Vrede vraagt niet om spanningen met de mantel der liefde toe te dekken, maar om je met elkaar te verbinden doorheen de verschillen. Bovendien kun je ook bij een conflict nog de mens in de ander zien. Ook in conflicten op grotere of kleinere schaal klinkt de vraag om menswaardig met elkaar

Helaas zijn er ook voorbeelden te vinden van mensen die vanuit hun levensbeschouwing juist oproepen tot geweld. Kinderen mogen worden uitgenodigd om kritisch te kijken naar hoe deze mensen hun levensbeschouwing vaak misbruiken om geweld te legitimeren. Soms worden oorlogen toegeschreven aan religies terwijl de zaken vaak complexer zijn ... Kinderen mogen worden uitgenodigd om zich kritisch te leren verhouden tegenover uitspraken die te eenzijdig zijn.

In de Bijbel (en in andere levensbeschouwelijke bronnen) staan ook passages met geweld. Denk maar aan hoe de eerstgeborenen in Egypte sterven in de Mozes-cyclus of hoe de Egyptische soldaten in dezelfde verhaalcyclus sterven in de Rode Zee of hoe Goliath sneuvelt door toedoen van David. Kinderen mogen ontdekken hoe die Bijbelse verhalen over geweld in hun context moeten worden gesitueerd: ze zijn vaak geschreven door mensen die verdrukt werden en tonen dus het perspectief van het slachtoffer. Ze zijn het resultaat van een subjectieve ervaring van mensen. Bovendien zijn ze historisch gezien zelden echt gebeurd maar bestaan ze uit 'beeldtaal'. Kinderen mogen daarbij tevens ontdekken hoe gelovigen vaak zelf zoeken en soms worstelen in het omgaan met deze verhalen. Die verhalen kunnen nooit een rechtvaardiging voor geweld zijn.

Terreintekst

2de graad

Terreinen ▼

Samenleven in vrede

Toelichting ingrediënten

Veel mensen verlangen naar vrede. *Maar wat is vrede precies? Is het (enkel) het uitblijven van ruzie, conflict en oorlog? Of is vrede in harmonie samenleven?*

Vrede is kwetsbaar en complex. In de 'grote wereld' doen zich verschillende situaties van oorlog of onrust voor. Dit kan kinderen ten diepste raken. Ze pikken deze zaken op uit de actualiteit of voor sommigen is het een deel van hun levensverhaal of dat van een vriend of klasgenoot. Het kan hen bang, verontwaardigd en intens verdrietig maken.

In de eigen leefwereld worden kinderen eveneens geconfronteerd met situaties van onrust, ruzie en het zoeken naar vrede... Kinderen kunnen worden uitgenodigd om na te gaan hoe ze zelf mee voor vrede kunnen zorgen. Vrede mag daarbij niet worden voorgesteld als het uitvlakken van spanningen. Alsof je 'om de lieve vrede' niet zou mogen zeggen dat er moeilijkheden of verschillen zijn. In dat geval wordt vrede oppervlakkig. Ze dekt dan de moeilijkheden juist toe, alsof ze niet bestaan. Vrede vraagt niet om spanningen met de mantel der liefde toe te dekken, maar om je met elkaar te verbinden doorheen de verschillen. Bovendien kun je ook bij een conflict nog de mens in de ander zien. Ook in conflicten op grotere of kleinere schaal klinkt de vraag om menswaardig met elkaar om te gaan.

▼ [Lees verder](#)

Kennisclip & podcast

Achtergrond

Terreindoelen

TERREINDOELEN

1. Verschillende belevingen van vrede (of het gemis daaraan) onderzoeken in verhalen/ Bijbelverhalen, getuigenissen, de actualiteit en het eigen leven
2. Utdrukken hoe mensen vanuit hun levensbeschouwing bijdragen aan vrede en dit vanuit diverse beweegredenen: hoop, verlangen, verontwaardiging ...
3. Reflecteren over hoe mensen (kunnen) omgaan met onvrede en geweld in levensbeschouwelijke bronnen, de wereld en het eigen leven
4. Theologiseren hoe mensen in vrede, sociale (on)rechtvaardigheid en verzet God (al dan niet) op het spoor kunnen komen
5. De eigen visie op vrede verbeelden, geïnspireerd door voorbeelden uit de eigen leefwereld, de actualiteit, de christelijke tradities en andere levensbeschouwingen
6. Een ritueel rond vrede mee vormgeven en beleven

Terreindoelen

1. Verschillende belevingen van vrede (of het gemis daaraan) **onderzoeken** in verhalen/Bijbelverhalen, getuigenissen, de actualiteit en het eigen leven
2. **Utdrukken** hoe mensen vanuit hun levensbeschouwing bijdragen aan vrede en dit vanuit diverse beweegredenen: hoop, verlangen, verontwaardiging...
3. **Reflecteren** over hoe mensen (kunnen) omgaan met onvrede en geweld in levensbeschouwelijke bronnen, de wereld en het eigen leven
4. **Theologiseren** hoe mensen in vrede, sociale (on)rechtvaardigheid en verzet God (al dan niet) op het spoor kunnen komen
5. *De eigen visie op vrede* **verbeelden**, geïnspireerd door voorbeelden uit de eigen leefwereld, de actualiteit, de christelijke tradities en andere levensbeschouwingen
6. Een ritueel rond vrede **mee vormgeven en beleven**

Wat wordt bedoeld met het werkwoord **onderzoeken**?

Door de drie perspectieven met elkaar in wisselwerking te brengen kunnen de kinderen verschillende levensbeschouwelijke posities onderzoeken. 'Onderzoeken' is daarbij zowel cognitief als affectief van aard. Het vraagt dat de totale persoon van het kind wordt aangesproken, dat hun nieuwsgierigheid wordt geprikkeld, dat ze betrokken zijn op het aanbod, dat ze onbevangen en empathisch luisteren en lezen en dat ze zich kritisch-constructief opstellen. Op die manier kunnen kinderen hun eigen inzichten verkennen, verbreden en verdiepen. Zo nodigt 'onderzoek' uit tot 'zelfonderzoek' en kunnen de kinderen groeien in hun eigen levensbeschouwelijke keuzes.

Wat wordt bedoeld met het werkwoord **uitdrukken**?

Iets kunnen 'uit-drukken' vraagt dat er eerst een 'in-druk' was. Het vraagt om een aanbod – rekening houdend met de integrale benadering – waar met kinderen bij kan worden stilgestaan. Kinderen hoeven niet autonoom hun levensbeschouwelijk standpunt uit te vinden, maar mogen daarin gevoed worden door de wisselwerking tussen de drie perspectieven. 'Uitdrukken' verwijst naar het vermogen om dat wat je beluisterd, beleefd en aan betekenis ervaren hebt ... vorm te geven. Het is het overbrengen van iets dat in eerste instantie niet zichtbaar was. Dat kan op veel manieren: verbaal, non-verbaal, schriftelijk, muzisch ... Het woord 'uitdrukken' verlangt dat je het aanbod niet enkel gelezen, gezien of beluisterd hebt, maar dat je er ook opnieuw 'taal' aan kan geven. Hierdoor kunnen kinderen tevens kansen krijgen om thuis te komen in een taalspel dat voorbijde zakelijke taal gaat.

Wat wordt bedoeld met het werkwoord **reflecteren**?

Met kinderen reflecteren vanuit de actualiteit, levensbeschouwelijke bronnen en het eigen leven biedt kansen om hen in alle openheid kritisch te leren kijken naar zichzelf en de wereld rondom hen. Het nodigt uit om spanningen niet uit de weg te gaan.

Reflecteren vraagt een kritisch-constructieve ingesteldheid.

Het woord reflecteren is verwant met het woord 'reflectie'. Men wordt uitgenodigd om in de spiegel te kijken en stil te staan bij wie men is als mens en bij de eigen identiteitsgroei. Kinderen worden uitgenodigd na te gaan waar gelovige mensen (en mogelijk zichzelf) iets van God 'weerspiegeld' zien in deze wereld.

Wat wordt bedoeld met het werkwoord **theologiseren**?

Het theologiseren is een levensbeschouwelijke ontdekkingsstocht voor kinderen waarbij ze samen nadenken en uitwisselen over God, de mens en de wereld en de onderlinge relaties. Theologiseren brengt het gesprek in context met de levensbeschouwelijke binnenkant van de gesprekspartners en de tradities waaruit ze inspiratie putten. Er wordt in de klas samen gezocht naar antwoorden op vragen, beseffende dat sommige vragen open zullen blijven. Kinderen zijn bij het theologiseren actieve, construerende deelnemers in het gesprek. Theologiseren vraagt ook luisterbereidheid en de bereidheid om de eigen visie te overdenken. Theologiseren met kinderen heeft geen 'eindpunt' voor ogen (en zeker geen catechetisch). Het is een open, kritisch zoeken in dialoog met de christelijke traditie, de pluraliteit en de context.

Wat wordt bedoeld met het werkwoord **verbeelden**?

Verbeelden heeft te maken met in-leving, het in-voelen en de mogelijkheid om zich iets voor te stellen. Het gaat over méér zien dan op het eerste zicht feitelijk aanwezig is. Het vraagt inzicht in de eigen gedachten, gevoelens, ervaringen ... of die van iemand anders. Verbeelden gaat over creatief denken vanuit meerdere perspectieven om iets concreet te maken. Verbeelden nodigt kinderen uit om taal en teken te geven aan de eigen visie die ze door diepere ervaringen, levensvragen, denkbeelden ... op het spoor zijn gekomen. Voor dat 'vertalen' hebben ze een beeldende taal nodig, een taal die voorbij het louter verwijzende, zakelijke gaat. Ze hebben een taal nodig die beeldrijk is en die iets uitdrukt wat eigenlijk niet (goed) uit te drukken is. Zo komen kinderen ook thuis in de tweede taal. Bij de doelen gaat het telkens om het verbeelden van de eigen visie. Kinderen verbeelden hun levensbeschouwelijke inzichten die gevoed werden doorheen de integrale benadering.

Wat wordt bedoeld met rituelen **mee vormgeven en beleven?**

Het gaat hier niet (louter) om een kennismaking met rituelen, vertellen over rituelen ... (cognitieve benadering), maar om het beleven van rituelen. Kinderen mogen ontdekken dat ze samen vorm kunnen geven aan een ritueel om datgene wat hen raakte, deed stilvallen, ontroerde, verontwaardigde ... doorheen het godsdienstaanbod samen op een diepere manier te beleven. Belangrijk daarbij is dat er aandacht is voor de integrale benadering. Geïnspireerd door de christelijke traditie, afgestemd op wie de kinderen zijn en rekening houdend met de leefwereld van vandaag kunnen betekenisvolle rituelen worden aangeboden. De rituelen in klasverband zijn niet catechetisch van aard. Ze dienen een zinvol aanbod te vormen voor kinderen uit alle aanwezige levensbeschouwingen. Zo leren kinderen in diversiteit met elkaar tot verbondenheid te komen in een ritueel. Het 'mee vormgeven' van een ritueel kan doorheen de verschillende graden van de lagere school geleidelijk opgebouwd worden.

Ingrediënten

Pluraliteit/Context

205 Oorlog en vrede

Levensbeschouwelijke en maatschappelijke visies op vrede, verzet en conflict.

206 Mensenrechten

Rechten waarop elke mens aanspraak kan maken.
Mensenrechten beschermen de waardigheid van ieder mens.

207 Sociale rechtvaardigheid

Veelheid aan visies hoe men hoort om te gaan met ongelijkheid en onderdrukking in de samenleving.

208 Vredes- en verzetsbewegingen

Personages en bewegingen die vanuit diverse maatschappelijke en levensbeschouwelijke inspiraties zich verzetten tegen onrecht en opkomen voor vrede.

Christelijk geloof/Traditie

209 Bijbelse vredesvisioenen (Jesaja 11, 1-10)

Beeldtaal waarin het verlangen wordt uitgedrukt naar een plaats en een tijd waarin mensen in volstrekte harmonie samenleven. Vertrouwen en hoop dat herstel van onrecht mogelijk is.

210 Godsbeelden

God die meeleeft met het slachtoffer. God die aanwezig is in de verontwaardiging om onrecht. God die vanuit de kwetsbare mens oproept tot vrede. God die voelbaar wordt in harmonie en vrede.

211 Kerk(en) in actie

Inspirerende personages uit de christelijke tradities die zich verzetten tegen onrecht. Gelovigen die opkomen voor vrede en die sociale rechtvaardigheid gestalte geven.

212 Vredesspiritualiteit

Gestalte geven aan de actief geweldloze boodschap van Jezus. God ontmoeten in de slachtoffers van onderdrukkende structuren, met hen meeleven en geloven dat hun bevrijding mogelijk is.

Identiteit/Leerling

213 Ethische verontwaardiging

Ethische gevoeligheid waarbij men zich laat raken door onrecht, lijden en/of door situaties van het met de voeten treden van het leven...

214 Medemenselijkheid

Vanuit ons samen mens-zijn het goede met andere mensen voorhebben en dat laten zien: empathie, verantwoordelijkheid, verbondenheid, solidariteit met mensen veraf en dichtbij.

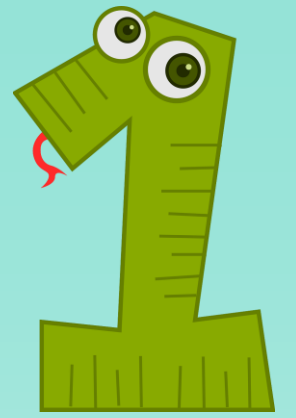
215 Verzet

Weerstand en bezwaren tegen onrecht, geweld en oorlog.

216 Vrede

Harmonie met zichzelf, de anderen, de wereld en God.

Ingrediënten

Pluraliteit/Context

205 Oorlog en vrede

Levensbeschouwelijke en maatschappelijke visies op vrede, verzet en conflict.

206 Mensenrechten

Rechten waarop elke mens aanspraak kan maken.
Mensenrechten beschermen de waardigheid van ieder mens.

207 Sociale rechtvaardigheid

Veelheid aan visies hoe men hoort om te gaan met ongelijkheid en onderdrukking in de samenleving.

208 Vredes- en verzetsbewegingen

Personages en bewegingen die vanuit diverse maatschappelijke en levensbeschouwelijke inspiraties zich verzetten tegen onrecht en opkomen voor vrede.

Christelijk geloof/Traditie

209 Bijbelse vredesvisioenen (Jesaja 11, 1-10)

Beeldtaal waarin het verlangen wordt uitgedrukt naar een plaats en een tijd waarin mensen in volstrekte harmonie samenleven. Vertrouwen en hoop dat herstel van onrecht mogelijk is.

210 Godsbeelden

God die meeleeft met het slachtoffer. God die aanwezig is in de verontwaardiging om onrecht. God die vanuit de kwetsbare mens oproept tot vrede. God die voelbaar wordt in harmonie en vrede.

211 Kerk(en) in actie

Inspirerende personages uit de christelijke tradities die zich verzetten tegen onrecht. Gelovigen die opkomen voor vrede en die sociale rechtvaardigheid gestalte geven.

212 Vredesspiritualiteit

Gestalte geven aan de actief geweldloze boodschap van Jezus. God ontmoeten in de slachtoffers van onderdrukkende structuren, met hen meeleven en geloven dat hun bevrijding mogelijk is.

Identiteit/Leerling

213 Ethische verontwaardiging

Ethische gevoeligheid waarbij men zich laat raken door onrecht, lijden en/of door situaties van het met de voeten treden van het leven...

214 Medemenselijkheid

Vanuit ons samen mens-zijn het goede met andere mensen voorhebben en dat laten zien: empathie, verantwoordelijkheid, verbondenheid, solidariteit met mensen veraf en dichtbij.

215 Verzet

Weerstand en bezwaren tegen onrecht, geweld en oorlog.

216 Vrede

Harmonie met zichzelf, de anderen, de wereld en God.

Ingrediënten

Pluraliteit/Context

205 Oorlog en vrede

Levensbeschouwelijke en maatschappelijke visies op vrede, verzet en conflict.

206 Mensenrechten

Rechten waarop elke mens aanspraak kan maken.
Mensenrechten beschermen de waardigheid van ieder mens.

207 Sociale rechtvaardigheid

Veelheid aan visies hoe men hoort om te gaan met ongelijkheid en onderdrukking in de samenleving.

208 Vredes- en verzetsbewegingen

Personages en bewegingen die vanuit diverse maatschappelijke en levensbeschouwelijke inspiraties zich verzetten tegen onrecht en opkomen voor vrede.

Christelijk geloof/Traditie

209 Bijbelse vredesvisioenen (Jesaja 11, 1-10)

Beeldtaal waarin het verlangen wordt uitgedrukt naar een plaats en een tijd waarin mensen in volstrekte harmonie samenleven. Vertrouwen en hoop dat herstel van onrecht mogelijk is.

210 Godsbeelden

God die meeleeft met het slachtoffer. God die aanwezig is in de verontwaardiging om onrecht. God die vanuit de kwetsbare mens oproept tot vrede. God die voelbaar wordt in harmonie en vrede.

211 Kerk(en) in actie

Inspirerende personages uit de christelijke tradities die zich verzetten tegen onrecht. Gelovigen die opkomen voor vrede en die sociale rechtvaardigheid gestalte geven.

212 Vredesspiritualiteit

Gestalte geven aan de actief geweldloze boodschap van Jezus. God ontmoeten in de slachtoffers van onderdrukkende structuren, met hen meeleven en geloven dat hun bevrijding mogelijk is.

Identiteit/Leerling

213 Ethische verontwaardiging

Ethische gevoeligheid waarbij men zich laat raken door onrecht, lijden en/of door situaties van het met de voeten treden van het leven...

214 Medemenselijkheid

Vanuit ons samen mens-zijn het goede met andere mensen voorhebben en dat laten zien: empathie, verantwoordelijkheid, verbondenheid, solidariteit met mensen veraf en dichtbij.

215 Verzet

Weerstand en bezwaren tegen onrecht, geweld en oorlog.

216 Vrede

Harmonie met zichzelf, de anderen, de wereld en God.

Terreindoelen

1. Verschillende vormen van een 'uittocht' **onderzoeken** in verhalen/Bijbelverhalen, getuigenissen, de actualiteit en het eigen leven

Pluraliteit/Context

241 Ervaringen van vluchtelingen

Verhalen, gevoelens, gedachten, hoop, angsten, wensen, drijfveren van mensen op de vlucht of migranten.

242 Heilige grond in verschillende levensbeschouwingen

Plaats die (letterlijk of symbolisch) een belangrijke betekenis heeft in een bepaalde levensbeschouwing.

243 Verdrukking en bevrijding

Diversiteit aan situaties van onderdrukking en het loskomen hiervan.

244 Sociale rechtvaardigheid

Veelheid aan visies hoe men hoort om te gaan met ongelijkheid en onderdrukking in de samenleving. Streven naar vrede en gelijkwaardigheid.

Christelijk geloof/Traditie

245 Uittocht, doortocht, intocht

Uittocht: vertrouwen dat God met mensen op weg gaat en bevrijdt uit slavernij. Geloven dat er een uitweg is uit onvolkomenheid en onrecht. Doortocht: proces dat wordt afgelegd naar betere levensomstandigheden. Intocht: een meer menswaardig leven bereiken zoals God het voor de mens voor ogen heeft.

246 Heilige grond

'Plaats' (letterlijk of symbolisch) of situatie waar de mens een bijzondere verbinding met God ervaart.

247 Beloofde Land

Plaats om ten volle mens te zijn. Metafoor voor een plek waar het menselijk leven zich kan ontplooiën in diepe verbondenheid met God.

248 Verbond

Verbintenis tussen God en mens. Vertrouwen dat God de mens in al zijn zoeken nabij blijft.

Identiteit/Leerling

249 Eigen ervaringen rond 'uittochten'

Proces van het zich bevrijden en/of bevrijd worden uit een onderdrukte positie.

250 Heilige grond in het eigen leven

Betekenisvolle momenten in het eigen leven waarbij zich een méér-ervaring voordoet. Plaatsen (letterlijk of symbolisch) waar transcendentie kan oplichten.

251 Eigen toekomstverwachtingen

Dromen, idealen, verlangens, wensen. Eigen toekomstperspectief.

252 Zin zoeken, vinden, ontvangen

De verschillende manieren waarop je geïnspireerd wordt om aan je leven dynamiek en betekenis te geven.

Pluraliteit/Context

241 Ervaringen van vluchtelingen

Verhalen, gevoelens, gedachten, hoop, angsten, wensen, drijfveren van mensen op de vlucht of migranten.

242 Heilige grond in verschillende levensbeschouwingen

Plaats die (letterlijk of symbolisch) een belangrijke betekenis heeft in een bepaalde levensbeschouwing.

243 Verdrukking en bevrijding

Diversiteit aan situaties van onderdrukking en het loskomen hiervan.

244 Sociale rechtvaardigheid

Veelheid aan visies hoe men hoort om te gaan met ongelijkheid en onderdrukking in de samenleving. Streven naar vrede en gelijkwaardigheid.

Christelijk geloof/Traditie

245 Uittocht, doortocht, intocht

Uittocht: vertrouwen dat God met mensen op weg gaat en bevrijdt uit slavernij. Geloven dat er een uitweg is uit onvolkomenheid en onrecht. Doortocht: proces dat wordt afgelegd naar betere levensomstandigheden. Intocht: een meer menswaardig leven bereiken zoals God het voor de mens voor ogen heeft.

246 Heilige grond

'Plaats' (letterlijk of symbolisch) of situatie waar de mens een bijzondere verbinding met God ervaart.

247 Beloofde Land

Plaats om ten volle mens te zijn. Metafoor voor een plek waar het menselijk leven zich kan ontplooiën in diepe verbondenheid met God.

248 Verbond

Verbintenis tussen God en mens. Vertrouwen dat God de mens in al zijn zoeken nabij blijft.

Identiteit/Leerling

249 Eigen ervaringen rond 'uittochten'

Proces van het zich bevrijden en/of bevrijd worden uit een onderdrukte positie.

250 Heilige grond in het eigen leven

Betekenisvolle momenten in het eigen leven waarbij zich een méér-ervaring voordoet. Plaatsen (letterlijk of symbolisch) waar transcendentie kan oplichten.

251 Eigen toekomstverwachtingen

Dromen, idealen, verlangens, wensen. Eigen toekomstperspectief.

252 Zin zoeken, vinden, ontvangen

De verschillende manieren waarop je geïnspireerd wordt om aan je leven dynamiek en betekenis te geven.

Pluraliteit/Context

241 Ervaringen van vluchtelingen

Verhalen, gevoelens, gedachten, hoop, angsten, wensen, drijfveren van mensen op de vlucht of migranten.

242 Heilige grond in verschillende levensbeschouwingen

Plaats die (letterlijk of symbolisch) een belangrijke betekenis heeft in een bepaalde levensbeschouwing.

243 Verdrukking en bevrijding

Diversiteit aan situaties van onderdrukking en het loskomen hiervan.

244 Sociale rechtvaardigheid

Veelheid aan visies hoe men hoort om te gaan met ongelijkheid en onderdrukking in de samenleving. Streven naar vrede en gelijkwaardigheid.

Christelijk geloof/Traditie

245 Uittocht, doortocht, intocht

Uittocht: vertrouwen dat God met mensen op weg gaat en bevrijdt uit slavernij. Geloven dat er een uitweg is uit onvolkomenheid en onrecht. Doortocht: proces dat wordt afgelegd naar betere levensomstandigheden. Intocht: een meer menswaardig leven bereiken zoals God het voor de mens voor ogen heeft.

246 Heilige grond

'Plaats' (letterlijk of symbolisch) of situatie waar de mens een bijzondere verbinding met God ervaart.

247 Beloofde Land

Plaats om ten volle mens te zijn. Metafoor voor een plek waar het menselijk leven zich kan ontplooiën in diepe verbondenheid met God.

248 Verbond

Verbintenis tussen God en mens. Vertrouwen dat God de mens in al zijn zoeken nabij blijft.

Identiteit/Leerling

249 Eigen ervaringen rond 'uittochten'

Proces van het zich bevrijden en/of bevrijd worden uit een onderdrukte positie.

250 Heilige grond in het eigen leven

Betekenisvolle momenten in het eigen leven waarbij zich een méér-ervaring voordoet. Plaatsen (letterlijk of symbolisch) waar transcendentie kan oplichten.

251 Eigen toekomstverwachtingen

Dromen, idealen, verlangens, wensen. Eigen toekomstperspectief.

252 Zin zoeken, vinden, ontvangen

De verschillende manieren waarop je geïnspireerd wordt om aan je leven dynamiek en betekenis te geven.

Pluraliteit/Context

241 Ervaringen van vluchtelingen

Verhalen, gevoelens, gedachten, hoop, angsten, wensen, drijfveren van mensen op de vlucht of migranten.

242 Heilige grond in verschillende levensbeschouwingen

Plaats die (letterlijk of symbolisch) een belangrijke betekenis heeft in een bepaalde levensbeschouwing.

243 Verdrukking en bevrijding

Diversiteit aan situaties van onderdrukking en het loskomen hiervan.

244 Sociale rechtvaardigheid

Veelheid aan visies hoe men hoort om te gaan met ongelijkheid en onderdrukking in de samenleving. Streven naar vrede en gelijkwaardigheid.

Christelijk geloof/Traditie

245 Uittocht, doortocht, intocht

Uittocht: vertrouwen dat God met mensen op weg gaat en bevrijdt uit slavernij. Geloven dat er een uitweg is uit onvolkomenheid en onrecht. Doortocht: proces dat wordt afgelegd naar betere levensomstandigheden. Intocht: een meer menswaardig leven bereiken zoals God het voor de mens voor ogen heeft.

246 Heilige grond

'Plaats' (letterlijk of symbolisch) of situatie waar de mens een bijzondere verbinding met God ervaart.

247 Beloofde Land

Plaats om ten volle mens te zijn. Metafoor voor een plek waar het menselijk leven zich kan ontplooiën in diepe verbondenheid met God.

248 Verbond

Verbintenis tussen God en mens. Vertrouwen dat God de mens in al zijn zoeken nabij blijft.

Identiteit/Leerling

249 Eigen ervaringen rond 'uittochten'

Proces van het zich bevrijden en/of bevrijd worden uit een onderdrukte positie.

250 Heilige grond in het eigen leven

Betekenisvolle momenten in het eigen leven waarbij zich een méér-ervaring voordoet. Plaatsen (letterlijk of symbolisch) waar transcendentie kan oplichten.

251 Eigen toekomstverwachtingen

Dromen, idealen, verlangens, wensen. Eigen toekomstperspectief.

252 Zin zoeken, vinden, ontvangen

De verschillende manieren waarop je geïnspireerd wordt om aan je leven dynamiek en betekenis te geven.

Pluraliteit/Context

241 Ervaringen van vluchtelingen

Verhalen, gevoelens, gedachten, hoop, angsten, wensen, drijfveren van mensen op de vlucht of migranten.

242 Heilige grond in verschillende levensbeschouwingen

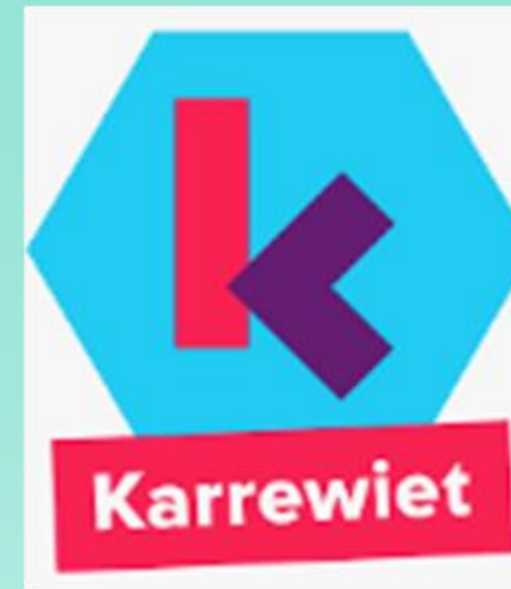
Plaats die (letterlijk of symbolisch) een belangrijke betekenis heeft in een bepaalde levensbeschouwing.

243 Verdrukking en bevrijding

Diversiteit aan situaties van onderdrukking en het loskomen hiervan.

244 Sociale rechtvaardigheid

Veelheid aan visies hoe men hoort om te gaan met ongelijkheid en onderdrukking in de samenleving. Streven naar vrede en gelijkwaardigheid.

Ingrediënten

Pluraliteit/Context

241 Ervaringen van vluchtelingen

Verhalen, gevoelens, gedachten, hoop, angsten, wensen, drijfveren van mensen op de vlucht of migranten.

242 Heilige grond in verschillende levensbeschouwingen

Plaats die (letterlijk of symbolisch) een belangrijke betekenis heeft in een bepaalde levensbeschouwing.

243 Verdrukking en bevrijding

Diversiteit aan situaties van onderdrukking en het loskomen hiervan.

244 Sociale rechtvaardigheid

Veelheid aan visies hoe men hoort om te gaan met ongelijkheid en onderdrukking in de samenleving. Streven naar vrede en gelijkwaardigheid.

Christelijk geloof/Traditie

245 Uittocht, doortocht, intocht

Uittocht: vertrouwen dat God met mensen op weg gaat en bevrijdt uit slavernij. Geloven dat er een uitweg is uit onvolkomenheid en onrecht. Doortocht: proces dat wordt afgelegd naar betere levensomstandigheden. Intocht: een meer menswaardig leven bereiken zoals God het voor de mens voor ogen heeft.

246 Heilige grond

'Plaats' (letterlijk of symbolisch) of situatie waar de mens een bijzondere verbinding met God ervaart.

247 Beloofde Land

Plaats om ten volle mens te zijn. Metafoor voor een plek waar het menselijk leven zich kan ontplooiën in diepe verbondenheid met God.

248 Verbond

Verbintenis tussen God en mens. Vertrouwen dat God de mens in al zijn zoeken nabij blijft.

Identiteit/Leerling

249 Eigen ervaringen rond 'uittochten'

Proces van het zich bevrijden en/of bevrijd worden uit een onderdrukte positie.

250 Heilige grond in het eigen leven

Betekenisvolle momenten in het eigen leven waarbij zich een méér-ervaring voordoet. Plaatsen (letterlijk of symbolisch) waar transcendentie kan oplichten.

251 Eigen toekomstverwachtingen

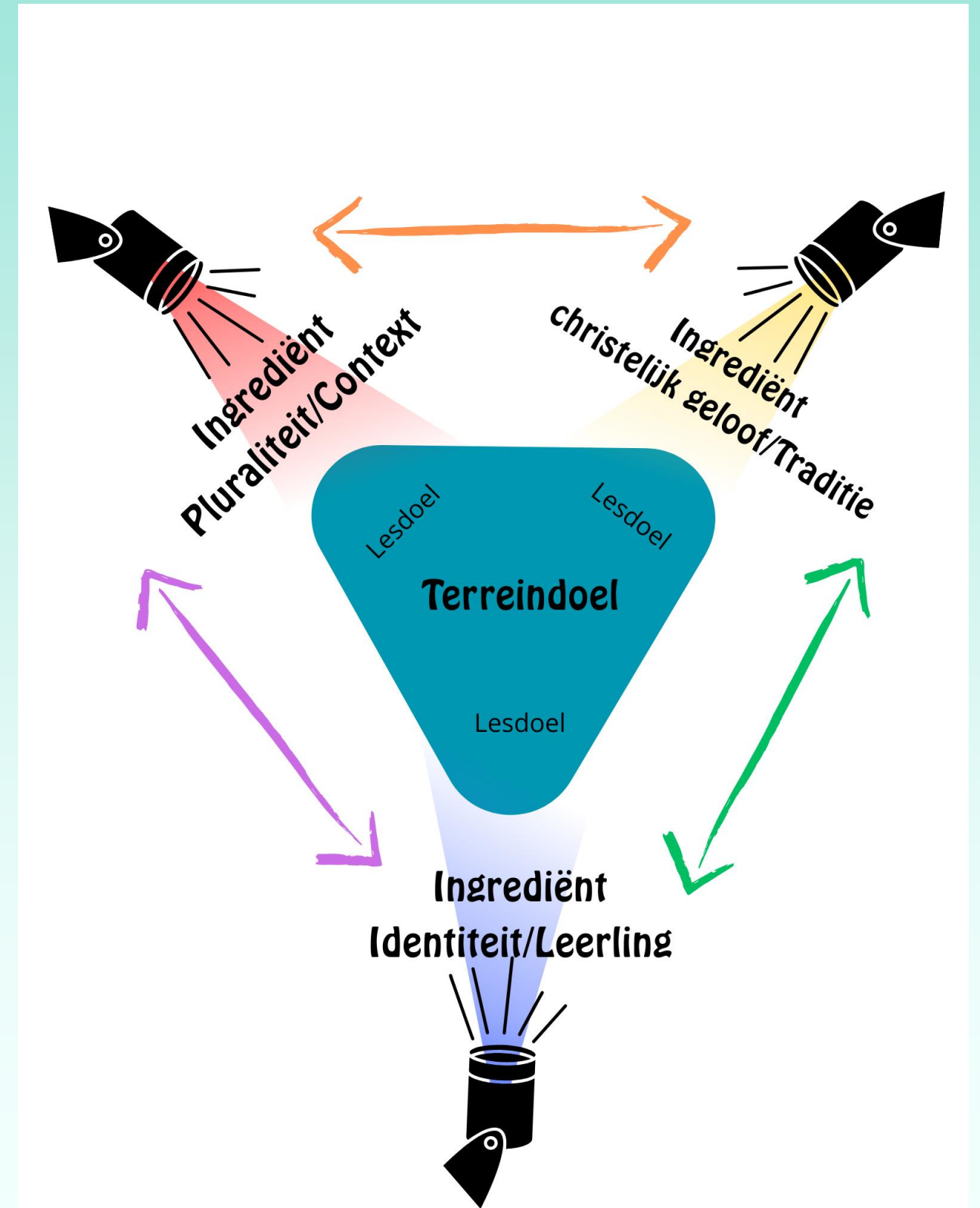
Dromen, idealen, verlangens, wensen. Eigen toekomstperspectief.

252 Zin zoeken, vinden, ontvangen

De verschillende manieren waarop je geïnspireerd wordt om aan je leven dynamiek en betekenis te geven.

De 3 perspectieven treden met elkaar in wisselwerking. Ze gaan elkaar bevragen, aanvullen, kritisch uitdagen, in vraag stellen, versterken ...

Een terrein bestaat uit 3 delen ...

Terreindoelen: 6 in een terugkerende formulering

Terreintekst = ondersteunend

Ingrediënten:

- met toelichting
- normatief en ondersteunend
- 3 perspectieven: context, identiteit en traditie